

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Linda Holanová

Dokazování v civilním sporném řízení

se zaměřením na zásadu projednací

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Tomáš Holčapek, Ph.D.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : [5. 3. 2019]

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 115 647 znaků včetně mezer.

Holanová Linda
diplomantka

V Praze, dne 2019

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu této diplomové práce, JUDr. Tomáši Holčapkovi, Ph.D., za jeho vstřícnost, cenné připomínky a čas, který mi při zhotovování práce věnoval. A zároveň děkuji svému příteli, přátelům a rodině, za jejich trpělivost a podporu, která mi studium učinila snazším.

L. H.

Obsah

Úvod	1
1. Pojetí civilního procesu s ohledem na zásadu projednací	4
1.1. Liberální pojetí zásady projednací	4
1.2. Sociální pojetí zásady projednací	5
1.3. Modifikované pojetí zásady projednací	6
2. Historický vývoj zásady projednací	7
2.1. Zákon č. 113/1895 Ř. z., prvotní úprava při vzniku Československa	7
2.2. Zlidovění soudnictví a právníká dvouletka	9
2.3. Přejít ke komunismu a prvotní díkce zákona č. 99/1963 Sb.	11
2.4. Zákon č. 519/1991 Sb. a ustupování od absolutní pravdy	13
2.5. Zákon č. 171/1993 Sb. zavádějící dualismus civilního procesu	15
2.6. Pokračující přeměny ustanovení až po souhrnnou novelu č. 7/2009 Sb.	16
2.7. Zákon č. 293/2013 Sb., stávající úprava § 120 OSŘ	17
2.8. Věcný záměr civilního řádu soudního	18
3. Interpretace zásady v současných zahraničních úpravách	20
3.1. Rakousko	20
3.2. Německo	23
3.3. Slovensko	25
4. Projednací zásada v judikatuře českých soudů	28
4.1. Využívání jiných a potenciálně užitečných spisů soudu	29
4.2. Známé skutečnosti jako základ rozhodnutí	31
4.3. (Ne)pátrání po důkazech v kauze „Zelené údolí“	33
4.4. Kontroverze Ústavního soudu ve věci zámku Opočno	35
4.5. Instruování nižšího soudu k provedení konkrétního důkazu	38
4.6. Pátrání po důkazech v činnosti jiných soudů	40
4.7. Vyšetřování bez součinnosti účastníka	42
4.8. Shrnutí	44
Závěr	46
Seznam použitých zdrojů	48
Abstrakt	60
Abstract	61

Úvod

Lidská společnost, tvořena velkým počtem osob s různými hodnotovými preferencemi, je předurčena k tomu, aby v ní docházelo k častým rozporům. Je lidskou přirozeností starat se především o svoje blaho, potažmo o blaho svých blízkých, a ačkoliv nezastávám názor Hobbesa, že „*kdykoliv dva lidé touží po téže věci, z níž se však oba zároveň nemohou těšit, stávají se nepřáteli a na cestě ke svému cíli (...) se snaží jeden druhého zničit nebo si ho podrobit*“¹, souhlasím, že se lidé až příliš často neřídí starodávnou radou, aby činili ostatním jen to, co by chtěli, aby jim na oplátku činili druzí.

Komplikované mezilidské vztahy proto mnohdy ústí až do soudních sporů, kde odpovědnost za spravedlivé rozhodnutí dopadá na autoritu soudce. Ten v civilním řízení zajišťuje ochranu práv a oprávněných zájmů osob a při své činnosti má uloženo, aby vždy postupoval v souladu se zákonem.

Zákony ale nezůstávají neměnné a ani výklad obecných právních principů², jež jsou východiskem pro pozitivní právní úpravu³, není plynutím času nedotčen. O to více, když příkladem dojde k radikální změně politického režimu. V ideálním světě by snad každý soudce měl být dostatečně nezávislý, přizpůsobivý a pohotový, aby veškeré společenské a zákonné změny okamžitě reflektoval ve svém přístupu k řízení a soudní činnosti. Nevýjimečně se ovšem stává, že tomu tak není. A nepomáhají tomu ani nedokonale vymezené zákonné mantinely, poskytující v mnohých ohledech relativně široký prostor pro soudní výklad.

Popsaný problém se vyskytuje i v rámci těžiště civilního řízení – procesního dokazování – kde soudce získává poznatky o skutečnostech, na kterých se osobami vymáhaná práva zakládají, aby o nich v závěru mohl rozhodnout. A přestože by neměl být při své činnosti přespříliš formalisticky svazován, důsledkem uvedeného se snižuje právní jistota, neboť jsou obdobné situace mezi soudci posuzovány a rozhodovány odlišně.

¹ HOBBS, Thomas, CHOTAŠ Jiří, MASOPUST Zdeněk a Marina BARABAS. *Leviathan aneb látka, forma a moc státu církevního a politického*. Praha: OIKOYMENH, 2009, 513 s. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-106-9. Str. 87-88.

² Pojem „princip“ a „zásada“ se v této práci užívají jako synonyma.

³ ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: Beck/SEVT, 1995, 268 s. Právo a hospodářství. ISBN 80-7179-005-2. Str. 2.

Předmětem diplomové práce je jeden z dílčích aspektů soukromých soudních sporů – zásada projednací, jejíž interpretace se na našem území historicky dosti lišila, a to především v závislosti na politickém upořádání státu té které doby. V rámci úvodní části se z tohoto důvodu bude práce po představení teoretických koncepcí dále podrobněji zabývat dějinným vývojem projednací zásady až do dnešních dní a ukáže, jaký záměr je pro ni na příští roky přichystán.

Následovat bude vyobrazení zásady ve světle zahraničních úprav sousedních států, které měly na formování českého občanského práva procesního největší vliv. Pro tuto část se tak využije německý a rakouský civilní řád soudní, a s ohledem na společnou minulost také procesní úprava slovenská.

A celý text na závěr zakončí náhled do justiční praxe, soustředí se zejména na situace, ve kterých soudce nejednal v souladu s projednacím principem nebo si ho interpretoval volněji po svém, přičemž názory soudů zde budou doplněny vlastními úvahami o hranicích, v jejichž mezích by takovýto jejich postup zůstal odůvodnitelný.

Ze zpracované rozhodovací činnosti soudů by mělo vyplynout, že se někteří soudci stále nedokáží vymanit z chápání projednací zásady z let předchozích, když jeden „*soudce v kterémkoliv stadiu řízení dokazuje a prověřuje skutečnosti, které žádný účastník dokonce ani netvrdí,*“ zatímco ohledně jiné věci „*jeho kolega z téhož soudu provádí jen důkazy navržené účastníky.*“⁴

Zachované materiální vedení procesu má soudcům jistě umožnit, aby v průběhu jednání působili „*na procesní strany vhodným kladením otázek a jinými přiměřenými způsoby, aby jejich přednesy obsahovaly všechna potřebná skutková tvrzení, která umožňují pravdivé a úplné zjištění skutkového stavu věci.*“⁵ Nemělo by však jejich aktivitou docházet k nahrazování účastnické činnosti a pátrání po důkazech. V občanském soudním řízení jsou to strany, co mají povinnost dokazovat – sami rozhodují, co budou tvrdit a jakými důkazními prostředky svá tvrzení prokáží – mohou se ale také z vlastních důvodů rozhodnout záměrně svoji povinnost neplnit, načež se pak potenciálně váže i jimi nesená odpovědnost za nedostatky uvedené činnosti.

⁴ SVOBODA, Karel. Limity aktivního dokazování soudem. Může si soud v civilním řízení dokazovat, co chce?. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 15, s. 562-565. ISSN 1210-6410. Str. 562.

⁵ MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 233 s. Acta Universitatis Brunensis. Iuridica. ISBN 80-210-1628-0. Str. 115.

Hlavním cílem práce bude více přiblížit současnou interpretaci zásady projednací, jež v civilním sporném řízení vymezuje míru vzájemného působení soudu a stran při shromažďování důkazů. Pod jejím vedením zjišťuje soud skutkový stav v rozsahu tvrzeném účastníky, protože právě je jako strany sporu tíží povinnost tvrzení pojící se na jejich povinnost důkazní a jim odpovídající procesní břemena.⁶ Nesplní-li některá strana svou povinnost tvrzení, často zapříčiní, že skutečnost, jež netvrdí (a nevyjde ani jinak v řízení najevo), zpravidla ani nebude předmětem dokazování.⁷ Vystavuje se tím neunesení vlastního důkazního břemene, což v samotném konci může vést až k neúspěšnému výsledku vedeného sporu – a zvláště to by mělo být podstatou kontradiktorního sporného řízení.

Soudce netíží subjektivní procesní břemena a „*není povinen, ale ani oprávněn vyvíjet při shromažďování skutkového materiálu iniciativu, která by svou intenzitou odpovídala „vyšetřování“, jak se uplatňuje např. v procesu trestním.*“⁸ Nestojí-li soud v civilním procesu jako nezávislý pozorovatel stranou a zasahuje-li nadměrně do dokazovací fáze procesu svými direktivními aktivitami, riskuje, že jeho konání povede k nežádoucímu zvýhodnění některé ze stran sporu a k porušení ústavně zaručené zásady rovnosti účastníků řízení a nestrannosti soudce.⁹

⁶ Břemeno tvrzení a břemeno důkazní.

⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 11. 2005, sp. zn. 29 Odo 1014/2003, In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 29. 1. 2019].

⁸ MACUR, Josef. Civilní proces a zásada projednací. *Bulletin advokacie*. 1997, č. 1, s. 13-23. ISSN 1210-6348. Str. 13.

⁹ Ustanovení článku 36 a 37 ústavního zákona č. 23/1991 Sb. ze dne 9. ledna 1991, kterým se kterým se uvozuje LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 2. 2019].

1. Pojetí civilního procesu s ohledem na zásadu projednací

Zabýváme-li se středoevropským civilním procesem, můžeme se v souvislosti s jeho dějinným vývojem setkat se dvěma vedoucími ideami lišícími se v nahlížení na roli soudce a míru jeho aktivity v řízení. První z nich je koncepce liberální, jež se projevila zejména při rekonstrukci francouzského civilního soudního řádu, ve kterém se později inspirovali i zákonodárci němečtí, a druhou je koncepce sociální, která vznikla v reakci na některé problémy vyplývající právě z předchozího liberálního pojetí a uplatnila se v civilním procesním právu rakouském.

1.1. Liberální pojetí zásady projednací

Starší z obou myšlenkových proudů je pojetí liberální, vycházející z pravidel práva římského a kanonického. Charakterizuje ho silná role procesních stran, spíše pasivní a slabá úloha soudce a vnímání projednací zásady v její ryzi podobě. Za tohoto konceptu tak soudce rozhoduje v řízení, v jehož rámci se v první řadě bojuje o prosazení individuálních soukromých zájmů jednotlivců.¹⁰ Jsou to strany, co si střeží svá práva, a z tohoto důvodu také rozhodují o tom, o čem se spor povede. Veřejný zájem na spravedlivém rozhodnutí založeném na pravdivých skutkových poznacích je zde upozaďován ve prospěch schopností účastníků předložit v řízení takové důkazy, které po jejich zhodnocení povedou k úspěchu ve věci.

V liberálním pojetí účastníci volně nakládají s předmětem řízení, vymezují sporné otázky a nesou odpovědnost za doložení potřebných důkazních prostředků. Zůstanou-li v procesu nečinní, vystavují se zcela vědomě a dobrovolně riziku neúspěchu ve věci, jelikož se předpokládá, že využívají svobody se svého daného práva vzdát.¹¹ V případě, že strany o projednávání určité záležitosti před soudem nestojí, stačí také, aby doznaly skutečnosti tvrzené protistranou, protože je pak jako věci nesporné soud nedokazuje.

¹⁰ LAVICKÝ, Petr. Koncepce civilního procesu a jejich vývoj. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Moderní civilní proces*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 268 s. Edice Scientia: Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Řada teoretická. Sv. č. 499. ISBN 978-80-210-7601-3. Str. 28.

¹¹ Proti této domněnce se však vyslovil rakouský procesualista Bomsdorf, opíraje se o poznatky z justiční praxe. Neuplatní-li dle něj účastník některý z prostředků obrany, často se tak děje z toho důvodu, že o takovém prostředku zkrátka jen neví nebo si neuvědomuje důsledky své pasivity. Nelze hned mít za to, že se svého práva vzdává. Srov.: MACUR, 1997, op. cit., str. 24.

Dle některých civilistů si strany v řízení dokonce utvářejí vlastní subjektivní pravdu o skutečném skutkovém ději,¹² kterou předkládají jako základ pro soudní rozhodnutí.

Bez podnětu účastníků proto nemá soud za čistého liberálního pojetí projednací zásady provádět žádné úkony, kterými by zasahoval do shromažďování důkazního materiálu a jeho činnost *ex officio* je omezena na minimum. Odhalení objektivní reality je až druhořadým cílem a soudce má roli nestranného pozorovatele, který v závěru řízení vynese rozhodnutí na základě důkazů předložených účastníky.

1.2. Sociální pojetí zásady projednací

Oproti starší koncepci se vyhranili někteří teoretici odmítající zcela pasivní úlohu soudce a dali tak vzniku novému proudu civilní procesualistiky, kde bylo na úkor čistého pojetí zásady projednací dáno v určitých ohledech průchodu zásadě oficiality a vyšetřovací. Vedoucími představiteli této tzv. sociální koncepce byli Anton Menger a Franz Klein,¹³ spoluvůdce rakouského civilního řádu soudního.

Od postupně se rozšiřujícího práva soudu se stran dotazovat přes jeho prohlubující se právo vysvětlovací a poučovací se postupně zastánci sociální idey dobrali k tomu, že sporný proces neslouží pouze individuálním soukromým zájmům stran, nýbrž má též dostát požadavku spravedlivého rozhodnutí založeného (pokud možno) na pravdivě zjištěném skutkovém ději. Do popředí se tím dostalo materiální vedení řízení, ve kterém jsou to sice stále především strany, co shromažďují potřebný důkazní materiál, soudce se s jejich tvrzením už ovšem nesmí spokojit, shledá-li ho lživým či neúplným. Vždy má směřovat ke zjištění, která fakticky co nejvíce odpovídají odehraným událostem, a neměl by připustit zvlí sporných stran.¹⁴ Účastníci mají uloženou povinnost pravdivosti a nesmí svobodně nakládat se skutkovým stavem. Na druhou stranu ale nejsou vystaveni své vlastní neobratnosti v řízení, neboť soudce aktivně zjišťuje shodu jejich přednesů s realitou, a to i bez jejich nutné

¹² Tento názor zastávali například Grolman a Gönner, rakouští učenci zabývající se naukou o zásadě projednací. S jejich myšlenkou ale nesouhlasím, protože nelze pouhým tvrzením stran fakticky ovlivňovat tok minulých událostí a těžit k tomu navíc z takového nepravdivého přednesu výhody. Stejně možnost utváření vlastní reality odmítali příkladem i teoretici Macur a Canstein. Srov.: MACUR, 1997, op. cit., str. 20 a 54.

¹³ MACUR, Josef. Základní teoretické otázky legislativní koncepce civilního procesu. *Bulletin advokacie*. 1998, č. 9, s. 6-17. ISSN 1210-6348. Str. 9.

¹⁴ Tamtéž, str. 10.

spolupráce. Skrze dotazy a jiné nástroje odkrývá úplný a opravdový stav věci, doplňuje nepostačující údaje a vůbec činí vše, co se jeví býti k odhalení faktického stavu potřebné.

1.3. Modifikované pojetí zásady projednací

V dnešní době se ani jedna z uvedených koncepcí nevyskytuje ve své čisté podobě, a někteří autoři proto hovoří o tzv. dualistické úpravě,¹⁵ kdy je proces veden jistou kombinací obou pojetí s tím, že v různých právních úpravách převažuje buď jedno, nebo druhé pojetí. Podstatou je poměr, v jakém proti sobě stojí odpovědnost soudu za zjištění pravdivého skutkového stavu a odpovědnost účastníků za unesení důkazního břemene, jelikož ukazuje, jak rozsáhlé či omezené jsou činnosti soudce při hledání podkladů pro jeho závěrečné rozhodnutí.¹⁶

Od konce 19. století evropské státy postupně upouštěly od bezvýhradného panství stran a posilovaly úlohu soudce s vidinou zrychlení sporného procesu a dosažení spravedlivějších výsledků rozhodování. Snažily se přitom z obou koncepcí zachovávat jejich přednosti a opouštět neosvědčené postupy, aby se co nejvíce zachovala svoboda jednotlivců při ochraně jejich soukromých práv a současně se zamezilo zneužívání civilního řízení. Snaha pokračuje až do dnešních dní, přičemž vedoucí úloha za tohoto dualistického smýšlení nadále patří při shromažďování důkazního materiálu procesním stranám, soudce však smí v případě potřeby do jejich dokazovacích aktivit zasáhnout. Jako výkonný činitel ale nemá v tomto směru bezbřehá oprávnění a často bývá v různých ohledech limitován. Zmíněná omezení se potom liší řád od právního řádu, někde zakotvena jako možnost doznání či nepopírání, kde soud věci doznané a nepopřené jako věci nesporné nedokazuje, jinde zase soudce při provádění vlastního důkazu potřebuje výslovný souhlas obou stran nebo se strany naopak mohou proti prováděnému důkazu vyslovit. Hovoří se díky tomu o modifikovaném pojetí zásady projednací, kde je kompromis mezi oprávněním soudce a povinnostmi stran při společném řešení jejich soukromých zájmů nepostradatelnou součástí každého sporného civilního řízení.

¹⁵ Srov.: LAVICKÝ, Petr. Úvod do studia civilního procesu [prezentace z přednášky]. In: *Informační systém Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. [cit. 27. 11. 2018]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1422/podzim2011/BJ301K/um/Uvod_do_studia_civilniho_prava_procesniho_a_civilniho_p_ rocesu_2011_VYJU.pdf.

¹⁶ MACUR, 1997, op. cit., str. 63.

2. Historický vývoj zásady projednací

Vývoj projednací zásady lze sledovat již od dob římského procesu, ve kterém za společného působení vícero prolínajících se principů¹⁷ nebyl státní moci učiněn v řízení prostor k zasahování do soukromých sporů. Koncept zásady projednací ve zmíněné oblasti setrval stejný i po promísení s germánským právem procesním a nezměnil ho ani nástup práva kanonického, za kterého se projednací princip pojímal naopak velmi přísně.¹⁸ Tento přístup k přímému právu jednotlivců byl na území českých zemí zachován takřka beze změny až do příchodu josefinského všeobecného soudního řádu a více ho svým působením přeměnil teprve Franz Klein, když v srpnu roku 1895 dal vzniku novému civilnímu řádu soudnímu, ve kterém nadvládu v řízení vložil do rukou soudce.

2.1. Zákon č. 113/1895 Ř. z., prvotní úprava při vzniku Československa

Na našem území byl vývoj civilního procesu ovlivněn zvláště právem německých zemí, nebylo proto překvapením, když po zrodu samostatného československého státu dne 28. října 1918 byly v zájmu patřičné kontinuity zemské a říšské zákony Rakousko-uherské monarchie zachovány v platnosti.¹⁹ Pro československý civilní proces to ovšem znamenalo ustavení právního dualismu, neboť se převzal jak rakouský civilní řád soudní, který platil v Předlitavsku, a jehož byly české země součástí, tak zalitavský zákon o soudním řízení civilním,²⁰ který byl poplatný na území slovenském. Tento stav nebyl žádoucí

¹⁷ Jako byly zásady *iudex ne procedat ex officio, iudex iudicare debet secundum allegata et probata* a *iudex ne eat ultra petita partium*. In: OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí* [online]. 20. díl. Praha: J. Otto, 1903, 1089 s. [cit. 3. 12. 2018]. Dostupné z: https://ia802706.us.archive.org/BookReader/BookReaderImages.php?zip=/18/items/ottvslovnknauni13ottogoog/ottvslovnknauni13ottogoog_jp2.zip&file=ottvslovnknauni13ottogoog_jp2/ottvslovnknauni13ottogoog_0802.jp2&scale=8&rotate=0. Str. 745.

¹⁸ Soud nesměl při hodnocení skutkových podkladů vycházet z ničeho, co strany do řízení nevněsly, ani nic podrobovat vlastnímu přezkumu. K tomu byla zakotvena důkazní pravidla, zásada legálního pořádku a princip písemnosti, což dohromady zapříčinilo vznik zvyklostí, za níž není soudci umožněno využít poznatků o skutečnostech učiněných mimo proces. In: FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1974, 102 s. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica. Monographia. Str. 27.

¹⁹ Ustanovení čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. ze dne 28. října 1918, zřízení samostatného státu československého [online]. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. Praha: Místodržitelská knihtiskárna, 1918, ročník 1918, částka II., číslo 11 [cit. 18. 11. 2018]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1918/002-1918.pdf>. Str. 9.

²⁰ Zákon čl. I/1911 o soudním řízení civilním.

a zákonodárci se ho proto snažili formou sjednocení odstranit – unifikovat odlišné úpravy se jim nicméně (až na některé dílčí části)²¹ do konce první republiky nepodařilo.

Zákon č. 113/1895 Ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní),²² byl na svou dobu velice zdařilým dílem a navzdory původnímu záměru nebyla tendence ho brzy nahrazovat novou úpravou. Fáze dokazování v něm stále vycházela z principu projednacího – „*soud nesměl sám zanášeti do sporu novou spornou látku a opíratí (...) nároky o skutečnosti nepřednesené*“²³ – po Kleinově sociální reformě však soudce již nestál pouze nečinně stranou. Dotazoval se a obstarával důkazy a v mezích podaných návrhů celkově objasňoval skutečnosti, na jejichž základě měl v řízení rozhodnout.²⁴ Spor nespočíval v prostém souboji, ve kterém si strany svévolně počínají podle toho, co je jim ku prospěchu, byl nástrojem, díky kterému se pod vedením soudce účastníci dobírají svých skutečných a hlavně oprávněných nároků. Zavedena byla pro tento účel povinnost pravdivosti²⁵ a značně se posílilo materiální vedení řízení.

Silnější postavení soudce kompenzovala prvorepubliková úprava civilního procesu novodobými zárukami spravedlivého rozhodnutí. Řád byl založen na rovnosti stran s institucionalizovaným právem chudých a na veřejném a ústním procesu.²⁶ Ústní vedení moderní řízení velmi urychlilo a zajistilo rovněž spravedlivější konečné rozhodnutí, „*neboť soudce si z ústních projevů stran a bezprostřední výměny jejich názorů mohl činit spolehlivější úsudek o pravdivosti či lživosti jejich výpovědí.*“²⁷

Plně se k tomu rozvinula zásada volného hodnocení důkazů. Fáze dokazování proto více nebyla svazována zákonnými pravidly, jakému důkazu přiznat jakou průkazní váhu

²¹ Sjednocena byla příkladem úprava základních ustanovení soudního řízení nesporného (zákon č. 100/1931 Sb. z. a n.), řízení o manželských záležitostech (zákon č. 320/1919 Sb. z. a n.) a řízení ve věci úpadku (zákon č. 64/1931 Sb. z. a n.).

²² Zákon č. 113/1895 Ř. z. ze dne 1. srpna 1895, o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní) ve znění předpisů jej měnících a doplňujících do dne 31. 12. 1947 [online]. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjyhe2v6mjrgmxhazrrfuya>.

²³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 12. 1927, sp. zn. Rv I 654/27. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14. 8. 2018].

²⁴ Ustanovení § 182 zákona č. 113/1895 Ř. z.

²⁵ Ustanovení § 178 zákona č. 113/1895 Ř. z.

²⁶ Ustanovení § 1, § 63, § 171 a § 176 zákona č. 113/1895 Ř. z.

²⁷ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra a Vilém KNOLL. Kodifikace a vývoj občanského práva procesního v 18. a 19. století. In: SCHELLE, Karel a Ladislav VOJÁČEK. *Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku: sborník příspěvků ke 140. výročí rakousko-uherského vyrovnání*. Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 100-107. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-87071-48-9. Str. 105-106.

a potažmo míru věrohodnosti. Soudce byl omezen pouze taxativním výčtem důkazních prostředků a některými dispozičními právy účastníků. Tím bylo například oboustranné prohlášení proti předvolání svědků k výslechu nebo proti předložení určitých listin, či popřípadě účastníkem učiněné soudní doznání.²⁸ Nejen zjevné projevy ale byly pro soudce určující, byl vázán i jejich absencí. Pokud se některá ze stran nedostavila po předvolání k ústnímu jednání, byl soudce nucen vydat rozsudek pro zmeškání,²⁹ a nepopření skutečností tvrzených odpůrcem zakládalo domněnku jejich doznání.³⁰

Popsaný rakousko-uherský řád nakonec platil až do prosince roku 1950, kdy jej spolu s ostatními procesními předpisy nahradil zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních,³¹ v němž se už zrcadlila tradice sovětská.

2.2. Zlidovění soudnictví a právníká dvouletka

K zásadní transformaci československého procesního práva došlo po únorovém převratu roku 1948, kdy komunistická strana převzala politickou moc ve státě a jala se budovat nové základy pro právní řád nastolené lidové demokracie. V květnu téhož roku tak došlo k prosazení další ústavy,³² jež zavedla zásadu senátního rozhodování s povinným začleněním soudců z lidu a silně odsuzující vliv Habsburků zapříčinila nutnost rekonstrukce stávajícího civilního řádu z let rakousko-uherských.

Přeměna započala zákonem o zlidovění soudnictví,³³ který kromě institucionalizování soudce z lidu jako záruky spravedlivého rozhodnutí a reorganizace soudního systému zavedl jako vedoucí princip materiální pravdy.³⁴ Soudci tím bylo ve sporu umožněno provádět

²⁸ Ustanovení § 183 a § 266 zákona č. 113/1895 Ř. z.

²⁹ Ustanovení § 396 zákona č. 113/1895 Ř. z.

³⁰ Ustanovení § 267 zákona č. 113/1895 Ř. z.

³¹ Zákon č. 142/1950 Sb. ze dne 25. října 1950, o řízení ve věcech občanskoprávních [online]. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1950, ročník 1950, částka 60, číslo 142, s. 544-627 [cit. 14. 12. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=541>.

³² Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948, Ústava Československé republiky [online]. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1948, ročník 1948, částka 52, číslo 150, s. 1081-1110 [cit. 14. 12. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=332>.

³³ Zákon č. 319/1948 Sb. ze dne 22. prosince 1948, o zlidovění soudnictví [online]. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1948, ročník 1948, částka 109, číslo 319, s. 1081-1110 [cit. 14. 12. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=389>.

³⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 12. 2018].

jakýkoliv důkaz z moci úřední a směl přihlížet i k faktům, které strany nenavrhly, jestliže vyšly v řízení najevo.³⁵ Zákonodárce popíral, že by tímto krokem odstranil zásadu projednací, ačkoliv soudci ukládal, aby zjistil „*vše, co vynese na povrch projednávaná věc*“³⁶, jelikož „*v zájmu celku nejsou rozsudky vydané vědomě na neúplném a nesprávném podkladu, nýbrž rozsudky odpovídající materiální pravdě.*“³⁷ Navzdory jeho tvrzení však ze znění zákona a důvodové zprávy vyplývalo něco jiného, a to, že do popředí vešla zásada vyhledávací. Soudce dále nebyl vázán shodnými přednesy účastníků a ani kontumační rozsudek založený na pravdě formální, nebyl v zákoně zachován.

Hlavní změny ovšem přišly jako výsledek tzv. právníkové dvouletky, v podobě rekonfigurovaného občanského soudního řádu – zákona č. 142/1950 Sb. Od 1. ledna 1951 nahradil všechny do té doby účinné procesní předpisy, čímž procesní právo unifikoval, převzal instituty založené zákonem o zlidovění soudnictví a přiblížil náš řád ještě více sovětskému vzoru. Cílem podle důvodové zprávy zákona bylo co nejvíce zjednodušit civilní řízení pro chápání běžného občana.³⁸ Různé druhy řízení se z této příčiny přestaly rozlišovat a zavedlo se jednotné řízení. „*To se projevilo jednak v tom, že v jediném kodexu bylo upraveno jak veškeré řízení nalézací, tak i řízení exekuční včetně dosavadního konkursního řízení. V řízení nalézacím byla legislativně odstraněna samostatná úprava řízení sporného a řízení nesporného*“³⁹, přičemž odlišnost různých druhů řízení byla řešena prostřednictvím nesystematického vyčlenění do samostatných částí a hlav zákona.⁴⁰ Kýžené zjednodušení tím ve výsledku nenastalo.

Upevnila se zásada veřejnosti, ústnosti a materiální pravdy.⁴¹ Za každé situace se proto všemi dostupnými prostředky zjišťovaly skutečná práva a skutečné poměry občanského života a rozsáhlé direktivní působení soudce v tomto směru nebylo považováno za prolomení zásady projednací, pokud se vyloženě nepřičilo zákonu či všeobecnému zájmu. Přestože ale předpis nalézací řízení nerozděloval, odborná veřejnost chápala, že pro zvláštnosti sporného a nesporného řízení nemohou být oba tyto typy ovládány stejnými pravidly.

³⁵ Ustanovení § 43 zákona č. 319/1948 Sb.

³⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 319/1948 Sb., op. cit.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ *Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1950, ročník 1950, číslo 142. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm.

³⁹ FIALA, 1974, op. cit., str. 60.

⁴⁰ Myslí se tím část druhá až pátá zákona č. 142/1950 Sb.

⁴¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., op. cit.

Procesualista Fiala viděl podstatu projednacího principu „v tom, že v řízeních, kde tento princip platí, tj. v řízení sporném, jsou nejen účastníci i soud povinni přispět ze svých sil k tomu, aby byl skutkový stav zjištěn podle skutečného stavu věci, že však důsledek tohoto zjištění stihá tu stranu, která se domáhá určitého soudního rozhodnutí.“⁴² Nesouhlasil tedy s nastavením, kdy je soudce úkolován ke zjištění objektivní pravdy přes nečinnost práva se domáhajícího jedince a bez ohledu na účastníka tížící důkazní břemeno. Vlivem doby byly ale i mnohé další zásady deformovány – ostatně ani Fialovo pojetí čistému chápání zásady projednací neodpovídalo.

Skrytým úmyslem zákonodárce při rekonstrukci stávajícího předpisu bylo umožnit si skrze justici otevřený přístup do soukromé sféry občanů legálním způsobem, čemuž napomáhalo také jeho hojné užívání všeobjímajícího pojmu státního (případně obecného) zájmu. Narušil jím dispoziční práva účastníků – soudce rozhodoval, jestli přijme smír, povolí zpětvzetí návrhu, připustí uznání nebo vzdání se nároku, či zda se tyto účastnické projevy vůle přičí obecnému blahu a nepřizná jim proto účinnost.⁴³ K tomu se též posílily procesní oprávnění prokurátora, jenž byl způsobilý ku prospěchu státní ochrany činit všechny úkony v řízení jako účastník.⁴⁴ Doplní-li se uvedené aspekty tím, že nikdo nemusel být v řízení zastoupen advokátem, postupným zužováním oblasti soudní pravomoci a neexistencí Ústavního soudu, tak vznikl příhodný instrument pro nekontrolovatelnou intervenci státu do soukromých záležitostí občanů.

2.3. Přechod ke komunismu a prvotní díkce zákona č. 99/1963 Sb.

Zostřování komunistického režimu se nutně odráželo i v následujících letech lidové demokracie. Utrzovalo se postavení prokurátora, který díky novému znění občanského soudního řádu č. 142/1950 Sb. mohl sám podávat návrh na zahájení řízení,⁴⁵ a progresivně se omezovala oblast širokého soudního působení. Politickému vedení ale směřování vyššího

⁴² FIALA, 1974, op. cit., str. 63.

⁴³ Ustanovení § 76 zákona č. 142/1950 Sb.

⁴⁴ Ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 142/1950 Sb.

⁴⁵ Ustanovení § 6 odst. 3 zákona č. 68/1952 Sb. ze dne 30. října 1952, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád [online]. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1952, ročník 1952, částka 35, číslo 68, s. 309-316 [cit. 14. 12. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=648>. Str. 309.

socialistického demokratického nestalo a prosadilo si proto vytvoření ústavy hlásající nový (a podle jejího prohlášení ještě vyšší) směr – přechod ke komunismu.⁴⁶

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. v sobě zakotvil institut prokuratury a lidových soudů, a i zásada materiální pravdy se v jeho textu dočkala vlastního vyjádření.⁴⁷ Nejvyšší zákon však přirozeně nezůstal přetvořený sám, navázány na něj byly též další kodifikační práce, které se mimo jiné soustředily na to, aby rovněž znění procesní normy odpovídalo poměrům tehdejší „*vyspělé socialistické společnosti*“⁴⁸.

V prosinci roku 1963 se proto přijal občanský soudní řád,⁴⁹ který se ovšem ve výsledku lišil od svého předchůdce především systematikou a rozsahem. V pokračujícím trendu zjednodušování procesní normy byl ochuzen téměř o polovinu předchozích zákonných ustanovení, z nichž některá týkající se úpravy zvláštních druhů řízení byla vyčleněna do samostatných zákonů,⁵⁰ a problematika zásady projednací v něm byla všehovšudy koncentrována pod zákonné ustanovení § 120.

Soudu jím bylo uloženo co nejúplnější zjištění skutečného stavu věci.⁵¹ Stále nezáleželo na tom, zdali rozhoduje v řízení sporném či nesporném. I přes potenciální vyčerpávající aktivitu účastníků zajišťoval pravdivost, úplnost, a potažmo správnost výsledku dokazování soud. Rozhodoval, které z navrhovaných důkazů provede a uznal-li zapotřebí dalšího dokazování, mohl a měl provádět také důkazy, které účastníky řízení navrhovány nebyly. Pod vedením přetrvávající stěžejní zásady socialistického procesu – zásady materiální pravdy, tím usiloval o dosažení takové pravdy, která „*dostatečně zaručuje zjištění objektivní pravdy*“⁵², a tedy i odhalení faktického děje událostí, jenž se ve zkoumaném případě odehrál.

⁴⁶ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960, Ústava Československé socialistické republiky [online]. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1960, ročník 1960, částka 40, číslo 100, s. 289-309 [cit. 20. 12. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=990>. Str. 293.

⁴⁷ Ustanovení čl. 103 odst. 1 ústavního zákona č. 100/1960 Sb. říká, že „*v řízení postupují soudy tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci, a při svém rozhodování z něho vycházejí*“.

⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 12. 2018].

⁴⁹ Zákon č. 99/1963 Sb. ze dne 17. prosince 1963, občanský soudní řád [online]. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1963, ročník 1963, částka 56, číslo 99, s. 383-428 [cit. 13. 8. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1235>.

⁵⁰ Příkladem se jednalo o úpravu řízení před rozhodci a ustanovení o řízeních s poměrem k cizině.

⁵¹ Ustanovení § 120 zákona č. 99/1963 Sb.

⁵² ŠTAJGR, František. *Materiální pravda v občanském soudním řízení*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1954, 150 s. Str. 13.

Neprokázání rozhodných skutečností účastníky z této příčiny nemělo bez dalšího za následek nepříznivý výsledek sporu. Soud mohl potřebná fakta zjistit a prokázat v řízení sám, aniž by k jeho závěrečnému rozhodnutí strany nějak výrazněji přispěly. Tato deformace zásady projednací se skrývala za její ideově řízenou charakteristiku, dle které byla výrazem „*harmonické součinnosti soudu s účastníky při shromažďování skutkového materiálu a při jeho prověřování*“⁵³. Sledované soukromé zájmy procesních stran tím byly upozaděny ve prospěch zájmů společnosti a tzv. socialistické zákonnosti, a též mnohá jiná pravidla civilního procesu ztratila pod politicky laděným zákonodárstvím svůj význam, pokud rovnou nebyla zcela opomenuta.⁵⁴

Následující roky se úpravy občanského soudního řádu oblasti zásady projednací netýkaly a počkat si z tohoto důvodu musela až na převrat politického režimu, kterému do té doby jako součást práva sloužila.

2.4. Zákon č. 519/1991 Sb. a ustupování od absolutní pravdy

Aby mohl zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále také „OSŘ“), zůstat při vzniku samostatné České republiky nadále v platnosti, bylo třeba ho podrobit mnohým úpravám, jež měly za úkol ze zákona odstranit pozůstatky socialistického zřízení v podobě nedemokratických prvků. Týkalo se to mimo jiné ustanovení § 120 tohoto zákona, hlavního nositele projednací zásady, které bylo k dnešnímu dni novelizováno dvanáctkrát z celkového počtu 147 novel,⁵⁵ jimiž byl dohromady soudobý občanský soudní řád od svého zrodu pozměněn.

Po zhroucení komunistického režimu byla snaha přiblížit Československo standardům vyspělých demokratických zemí a právní řád v nastolených tendencích nebyl výjimkou. Legislativci se při jeho přepracovávání v mnohém inspirovali právními systémy okolních

⁵³ ŠTAJGR, František. *Občanské právo procesní*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964, 419 s. Právnické edice. Učebnice. Str. 79.

⁵⁴ Tento osud stihl rozsudek pro uznání a rozsudek pro zmeškání, instituty reflektující pravdu formální.

⁵⁵ Parlament České republiky, Kancelář Poslanecké sněmovny: *Předpis 99/1963 Sb.* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1963&cz=99>.

států a v zájmu hlubší evropské integrace následovali také akty mezinárodních organizací, zejména pak ty pocházející od Rady Evropy.⁵⁶

První novely ustanovení § 120 OSŘ, zákonu č. 519/1991 Sb.,⁵⁷ se přesto rozdělit jednotný způsob dokazování v řízeních sporných i nesporných nepodařilo. Soudům bylo stále bez rozdílu umožněno pátrat po důkazech, ačkoliv mírná snaha odklonit se od bezvýhradně chápané zásady materiální pravdy byla přeci jen patrná. Změna v zákoně nastala při shodném tvrzení účastníků o skutečnostech, kdy se nově výslovně mohly soudy s těmito souhlasnými přednesy spokojit,⁵⁸ a dále k tomu novelizovaný text ustanovení slevil ze zjišťování skutečného stavu věci na zjišťování stavu skutkového.⁵⁹ Za cíl tak již nemělo být kladeno odhalit mnohdy nezjistitelnou absolutní pravdu, nýbrž rozhodnout o skutkových okolnostech na základě provedených důkazů. Mělo se tak dosáhnout zjednodušení a zrychlení celého procesu dokazování za současného snížení nákladů řízení. Poslední popsaná změna byla nicméně provedena nedokonale, jelikož v § 120 OSŘ byla zároveň zachována předchozí formulace,⁶⁰ jež se vyskytovala také v následujících ustanoveních zákona (§ 153 odst. 1 a § 220 odst. 2 OSŘ). Výsledný klamavý stav se předsednictvo Federálního shromáždění pravděpodobně snažilo napravit v úplném znění občanského soudního řádu, publikovaném pod č. 70/1992 Sb., kde ve smyslu novely terminologii dotčených ustanovení sjednotilo.⁶¹

⁵⁶ Od 21. 1. 1991 bylo Československo členským státem Rady Evropy, řídit je jejími doporučeními proto nebylo žádnou zvláštností. Při reformě právního řádu nám jako vodítko sloužilo především doporučení Výboru ministrů Rady Evropy s názvem „*Zásady civilního procesu pro lepší fungování justice*“, které navádělo všechny členské státy ke zjednodušování a zrychlování procesních předpisů. In: Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (84) 5 ze dne 28. 2. 1984, o zásadách civilního procesu stvořených pro lepší fungování justice [online]. In: Council of Europe [informační portál]. Komise pro právní spolupráci Rady Evropy [cit. 18. 8. 2018]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804e19b1>.

⁵⁷ Zákon č. 519/1991 Sb. ze dne 5. listopadu 1991, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád [online]. In: *Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní Republiky*. Praha: Federální ministerstvo vnitra, 1991, ročník 1991, částka 99, číslo 519, s. 2570-2604 [cit. 18. 8. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2511>.

⁵⁸ Také předchozí úprava soudu umožňovala hodnotit důkazy podle jeho úvahy a mohl se tak spolehnout na nesporná tvrzení účastníků, byl-li přesvědčen o jejich pravdivosti. Explicitním vyjádřením této možnosti však novela č. 519/1991 Sb. podpořila směr odklonu od nalézání absolutně pravdivého děje událostí za každé situace a přiklonila se ku prospěchu zásadě projednací.

⁵⁹ Ustanovení § 120 odst. 1 podle bodu 65. zákona č. 519/1991 Sb.

⁶⁰ Ustanovení § 120 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb. ve znění účinném od 1. 1. 1992 do 31. 8. 1993 znělo: „*Soud dbá o to, aby skutečný stav věci byl zjištěn co nejúplněji. Rozhoduje, které z navrhovaných důkazů je třeba provést, a provede i jiné důkazy, než jsou navrhovány. Jestliže tvrzení účastníků o skutečnostech jsou shodná, může se soud omezit při zjištění skutkového stavu na tato nesporná tvrzení*“.

⁶¹ Občanský soudní řád (úplné znění, jak vyplývá z pozdějších změn a doplnění) [online]. In: *Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní Republiky*. Praha: Federální ministerstvo vnitra, 1992, ročník 1992, částka 18, číslo 70, s. 410-472 [cit. 18. 8. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2541>.

Takto učiněná oprava však nebyla bez řádného legislativního procesu možná, a matoucí text zákona ve znění novely č. 519/1991 Sb. proto přetrvál.

2.5. Zákon č. 171/1993 Sb. zavádějící dualismus civilního procesu

Až s novelou č. 171/1993 Sb.⁶² došlo k odstranění výše uvedených vnitřních rozporů. Civilní spor byl od řízení nesporného opět odlišován, položily se základy pro postup v souladu se zásadou projednací i vyhledávací a pravidla o důkazním břemeni byla v praxi znovu vynucována. Ačkoliv byla ale odpovědnost za prokázání sporných tvrzení přenesena na účastníky řízení, vložený třetí odstavec § 120 OSŘ soudu stále při jeho činnosti poskytoval možnost provedení jiných než stranami navržených důkazů ke zjištění skutkového stavu.⁶³ „*Obecné soudy se vzápětí po přijetí novely č. 171/1993 Sb. vyhýbaly striktnímu sdělení, do jaké míry soud má aktivně vyhledávat skutečnosti s důkazy a do jaké míry se ve sporu naopak prosazuje břemeno tvrzení a prokazování. Pouze zdůrazňovaly, že soudce nemusí prověřovat všechny účastníkem označené skutečnosti a důkazy, domnívá-li se, že jsou pro rozhodnutí ve věci samé nepodstatné*“⁶⁴. Mezi zastánce starých pořádků se přes novou dikci ustanovení řadil Ústavní soud. Ten ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 127/96⁶⁵ zhodnotil, že je přímo úkolem soudu dokazování nejen provádět, nýbrž také v případě potřeby doplňovat. Názory na právní stav setrvaly v tomto ohledu nejednotné stejně mezi teoretiky, kteří přistupovali k vyhledávacím aktivitám na straně soudů různě.

Celkově se ovšem od širokého chápání zásady materiální pravdy spíše upouštělo a navracely se instituty vážící se k pravdě formální, jež za socialistického režimu neměly v původní úpravě místo.⁶⁶ V § 153a a § 153b OSŘ byly zakotveny rozsudky pro uznání

⁶² Zákon č. 171/1993 Sb. ze dne 20. května 1993, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád [online]. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra, 1993, ročník 1993, částka 44, číslo 171, s. 886-889 [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2688>.

⁶³ § 120 odst. 3 zákona č. 171/1993 Sb. mu totiž ponechal poněkud širší formulaci týkající se jeho přístupu k dokazování, když stanovil, že „*Nejde-li o řízení uvedená v odstavci 2, může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy potřeba jejich provedení ke zjištění skutkového stavu vyšla v řízení najevo. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny*“.

⁶⁴ SVOBODA, Karel. *Nové instituty českého civilního procesu*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 239 s. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-722-3. Str. 206.

⁶⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 1. 1997, sp. zn. II. ÚS 127/96 [online]. In: NALUS [právní informační systém]. Ústavní soud [cit. 27. 8. 2018]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=28353&pos=1&cnt=1&typ=result>.

⁶⁶ WINTEROVÁ, Alena. Hledání pravdy v civilním procesu. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2004, č. 4, s. 81-92. ISSN 0323-0619. Str. 88.

a zmeškání, a tak, uznávajíc směr doporučený už v roce 1984 Radou Evropy,⁶⁷ došlo též k zefektivnění a dalšímu zrychlení celé soudní procedury.

2.6. Pokračující přeměny ustanovení až po souhrnnou novelu č. 7/2009 Sb.

Sedm později zapracovaných změn, dotýkajících se § 120 OSŘ, se u předmětného ustanovení věnovalo ryze jeho druhému odstavci.⁶⁸ Zabývaly se řízeními, kde se ve veřejném zájmu a v souladu se zásadou vyšetřovací dohledávají pro potřeby zjištění skutkového stavu i jiné než stranami navržené důkazy. S novými úpravami se postupně rozšiřoval okruh těchto řízení a terminologie se uzpůsobovala tak, aby odpovídala jednotlivým modifikacím.

Formulace třetího odstavce se dotkla až souhrnná novela č. 7/2009 Sb.,⁶⁹ jejíž zpracování shledala zapotřebí vláda ve svém Programovém prohlášení ze dne 17. ledna 2007 zaměřeném na přetrvávající trend zjednodušování a zrychlování procesních předpisů. V duchu principu *iudex iudicare debet secundum allegata et probata*⁷⁰ se omezila soudcovská aktivita ve vztahu k stranami tvrzeným okolnostem. Ty mohl při nedostatku důkazního materiálu pro příště doplňovat soud pouze za situace, kdy potřebné důkazy vyplývaly z obsahu spisu, „*neboť nalézací soudce není oprávněn vypomáhat jedné ze stran sporu s unesením jejího důkazního břemene*“⁷¹. Šlo o to nepřijmout za spravedlivou úpravu, která by díky svému širokému výkladu umožňovala porušení základního práva na nestranného soudce, oslabovala rovnost účastníků řízení a zasahovala do ústavně garantovaného práva na spravedlivý proces.

Před vypracováním nového znění zákona byl zprvu předmětem diskuzí i úplný zákaz soudcovské iniciativy v oblasti vyhledávání nenavržených důkazů.⁷² Zákonodárce však ze zmíněného požadavku nakonec polevil a spokojil se s jejím dalším omezením, kterým

⁶⁷ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 171/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád [online]. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mjzhezv6mjxgfpwi6q>.

⁶⁸ Mínil se tím novelou č. 117/1994 Sb., č. 216/1994 Sb., č. 238/1995 Sb., č. 326/1999 Sb., č. 30/2000 Sb., č. 151/2002 Sb. a č. 216/2005 Sb.

⁶⁹ Zákon č. 7/2009 Sb. ze dne 11. prosince 2008, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14. 8. 2018].

⁷⁰ OTTO, 1903, op. cit., str. 745.

⁷¹ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 25. 8. 2009, sp. zn. 507/2009. In: SVOBODA, 2012, op. cit., str. 208.

⁷² JIRSA, Jaromír. Proč bychom se souhrnné novely báli? (aneb – existuje řada dobrých důvodů, abychom se na ni těšili). *Bulletin advokacie*. 2009, č. 6, s. 21-27. ISSN 1210-6348. Str. 25.

zdůraznil vzácnost provádění důkazů nad rámec těch účastnických. V důvodové zprávě k zákonu č. 7/2009 Sb. se k tomu vyjádřil tak, že „*právo soudu provádět důkazy účastníky nenavržené se omezuje pouze na situace, kdy by soud pro formální nedostatek důkazního návrhu účastníka nemohl provést důkaz potřebný ke zjištění sporné právně významné skutečnosti, která vyplývá z obsahu spisu.*“⁷³ Jirsa byl ohledně tohoto konečného řešení souhrnné novely skeptický. Zastával názor, že se mělo zákonem „pátrání po důkazech“ buď úplně zakázat, nebo naopak povolit. Novelu v tomto označil za „polovičaté řešení“ s tím, že za dané dikce nelze očekávat, že se zamýšlené účinky v praxi projeví.⁷⁴

2.7. Zákon č. 293/2013 Sb., stávající úprava § 120 OSŘ

V návaznosti na tradice první republiky došlo se zákonem č. 293/2013 Sb.⁷⁵ k úplné separaci sporných a nesporných věcí, když s účinností od 1. 1. 2014 byla řízení nesporná a zvláštní vyčleněna do samostatného právního předpisu. Oproti bývalé a pro oba typy řízení společné úpravě usnadnil uskutečněný krok orientaci v zákoně. Zredukovalo se velké množství odkazů a výjimek, které OSŘ obsahoval, a zavedené rozdělení výstižně reflektovalo skutečnost, že je sporné řízení „*ovládáno především zásadou dispoziční a projednací, zato nesporná a jiná zvláštní řízení jsou ovládána především zásadou oficiality a zásadou vyhledávací*“⁷⁶, protože je při jejich řešení zpravidla větší společenský zájem na úplném a přesném zjištění skutkového stavu. Byl tak po mnoha letech učiněn krok, který odborná veřejnost shledala potřebným již při počátečním formování právního řádu České republiky.⁷⁷

⁷³ Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 11. 9. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6n27mr5a>.

⁷⁴ JIRSA, Jaromír. Souhrnná novela občanského soudního řádu - příležitost ke změně. *Právní rozhledy*. 2009, roč. 17, č. 6, s. 198-208. ISSN 1210-6410. str. 204.

⁷⁵ Zákon č. 292/2013 Sb. ze dne 12. září 2013 o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 29. 8. 2018].

⁷⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mrzgnpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>.

⁷⁷ Například Winterová po novele č. 519/1991 Sb. předvíдалa, že se civilní proces do budoucna neobejde bez jasnější diferenciacie, má-li se stát efektivnějším, a vyžadovala jednoznačné oddělení obou procesů v zákonné úpravě. In: WINTEROVÁ, Alena. Malá úvaha nad civilním procesem. *Právo a zákonnost*. 1992, roč. 40, č. 10, s. 570-579. Str. 574.

Co se týče zásady projednací, zrušení druhého odstavce § 120 OSŘ ji více neovlivnilo. Stále je podle současné zákonné úpravy „*povinností soudu ve sporných řízeních pečlivě zvážit, zda svojí přílišnou procesní aktivitou ve skutečnosti neporušuje zásadu rovnosti stran..., zda se jeho iniciativa nemůže jevit jako nespravedlivá jednomu z účastníků a naopak nadřuzující tomu druhému, provádět nenavržené důkazy jen zcela výjimečně a vždy jasně vysvětlit v odůvodnění rozhodnutí (ústně v jednací síni i v písemném vyhotovení), proč právě v souzené věci překročil důkazní návrhy stran*“⁷⁸. Nebude-li si soudce počínat dle zmíněných pravidel, bude to mít za následek nezákonnost důkazu, přičemž takový důkaz nebude moci být v řízení použit pro jeho rozhodnutí. Ačkoliv je pravdou, že dokazování je věcí soudu (když je to právě on, kdo dokazování provádí, rozhoduje, které z důkazních prostředků provede, a následně je i volně hodnotí), povinnost tvrzení a důkazní má být věcí stran řízení. Jsou to strany, které si střeží svá práva a jejich důkazní návrhy mají být dostatečné k odhalení všech relevantních skutečností, jež jsou předmětem sporu. „*Jestliže soud dospěje k závěru, že je nějaký důkaz třeba provést, a účastník jeho provedení nenavrhl, může jej vyzvat podle uvedeného ustanovení*“⁷⁹; *pokud by i přes výzvu byl účastník nečinný, mělo by dojít k jeho prohře pro neunesení důkazního břemene.*“⁸⁰

2.8. Věcný záměr civilního řádu soudního

Přestože se poslední rekodifikace OSŘ ubíraly spíše směrem k omezování role soudece při dokazování, věcný záměr připravovaného civilního řádu soudního nastiňuje v tomto ohledu pro nový kodex směr opačný. Autoři při jeho vypracování dbali rakousko-německé úpravy a projednací zásadu v něm přizpůsobili potřebám posílení materiálního vedení sporu směřujícím k zevrubnému zkoumání věci soudem po stránce věcné i právní. Účastníky tak nadále tíží břemeno tvrzení a důkazní, soudcovské působení při objasňování skutkového stavu má však dle věcného záměru zůstat téměř neomezeno. Podle vypracovaného materiálu soudece „*prostřednictvím vhodně kladených otázek a upozornění vede strany k tomu, aby učinily veškerá pro rozhodnutí podstatná skutková tvrzení a označily k jejich prokázání důkazy; účelem je, aby rozhodnutí vycházelo z pravdivě a úplně zjištěného skutkového*

⁷⁸ JIRSA, Jaromír. § 120. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 2. 2016. Kniha II., § 79–180 občanského soudního řádu.* 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 528 s. ISBN 978-80-7552-034-0. Str. 285.

⁷⁹ Tímto je Jirsou odkazováno na ustanovení § 118a odst. 3 OSŘ.

⁸⁰ JIRSA, *Právní rozhledy* 6/2009, op. cit., str. 205.

*stavu*⁸¹. Se stejným cílem může soud provádět rovněž nenavržené důkazy, pokud z přednesů stran, výsledků předchozích dokazování či ústního jednání vyplývá, že mohou být k tomuto účelu zapotřebí. V navržené dikci ovšem opět nechybí důraz na výjimečnost takové soudcovské iniciativy, protože i ve věcném záměru jeho autoři uznávají, že se „*soudní řízení neděje cestou vyšetřování, ale za využití kontradiktorního postavení stran, které v řízení uplatňují protichůdné zájmy.*“⁸²

⁸¹ DOBROVOLNÁ, Eva, Bohumil DVOŘÁK, Petr LAVICKÝ, Zdeněk PULKRÁBEK a Alena WINTEROVÁ. *Věcný záměr nového civilního řádu soudního* [online]. Praha, Ministerstvo spravedlnosti, 2017. 293 s. [cit. 30. 11. 2018]. Dostupné z: https://crs.justice.cz/wp-content/uploads/2017/11/vecny_zamer_final.pdf. Str. 146.

⁸² Tamtéž, str. 25.

3. Interpretace zásady v současných zahraničních úpravách

Zásada projednací má ve světových právních řádech různé postavení v závislosti na historickém vývoji dané země a nezřídka i na její státní politice. V první části práce byly rozebrány koncepce poskytující rozličné právní základy a je tedy na místě se podívat i na současný stav zahraničních právních úprav.

V dané souvislosti se dá zabývat civilním řízením jak v kontinentálním, tak v angloamerickém právním systému, neboť oba i přes jejich četné a dalekosáhlé rozdíly projednací zásada spojuje. V angloamerickém typu právní kultury se ovšem projednací zásada v minulosti příliš neodkláněla od původního liberálního pojetí, když v ní byly „*organizace a řízení celého civilního procesu v daleko větší míře svěřeny stranám a funkce soudu*“⁸³ byla „*spatřována výlučně v jeho rozhodovací činnosti*“⁸⁴, takže pro potřeby této práce lépe posloužily právní řády ze systému kontinentálního, kam ostatně spadá i česká úprava.

Využily se tedy civilní řády sousedních zemí, konkrétněji řád rakouský a německý, které byly pro vývoj českého civilního práva určující, a pro doplnění také civilní úprava slovenská, neboť byla s naší českou po desítky let jednotná.

3.1. Rakousko

Jak již bylo zmíněno v předcházející části o historickém vývoji zásady projednací, Kleinovský rakouský civilní řád soudní (dále také „ZPO-R“) byl při vzniku Československa převzat recipročním zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, a platil u nás až do konce roku 1950, kdy byl s nástupem komunistického režimu nahrazen zákonem o řízení ve věcech občanskoprávních. I v pozdějších letech z něj však zákonodárci nadále vycházeli⁸⁵ a nelze se tak divit vzájemné podobnosti úpravy občanského soudního procesu rakouského s naším českým.

⁸³ MACUR, *Bulletin advokacie* 1/1997, op. cit., str. 17.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ A pořád se jím inspirují, jak je vidět z prací na věcném záměru nového civilního řádu soudního.

Spornému řízení⁸⁶ se Rakouské republice věnuje civilní řád soudní⁸⁷ a uplatňuje se zde modifikovaná zásada projednací, jejíž explicitní definice v rakouské normě chybí. Odpovědnost za shromáždění důkazních prostředků ve sporu tu spočívá zvláště na procesních stranách, v souladu s materiálním vedením řízení a principem *Sammelmaxime*⁸⁸ ale podpůrně může v zájmu co nejúplnějšího a pravdivého zjištění stavu věci podklady pro rozhodnutí vyhledávat i soud. Účastníkům je uloženo uvést kompletně, určitě a podle pravdy všechny skutkové okolnosti potřebné k odůvodnění jejich návrhů,⁸⁹ nemohou lhát ani tvrdit skutečnosti, o jejichž pravdivosti si nejsou jisti nebo je musí případně označit za pouhé domněnky. V Rakousku je povinnost pravdivosti stanovena zákonem na rozdíl od české úpravy výslovně⁹⁰, a podle tamní justiční praxe se to rovněž odráží v povinnosti účastníků předkládat soudu i pro ně samotné nepříznivá fakta,⁹¹ pokud se jedná o fakta podstatná a vedou-li ke zdařilejšímu objasnění věci.

V mezích materiálního vedení řízení má soud dotazováním nebo jiným způsobem aktivně směřovat k tomu, aby se zjistily veškeré rozhodné údaje pro řešení sporu. Iniciativně proto dle ustanovení § 182 odst. 1 ZPO-R strany nabádá, aby doplnily své neúplné přednesy a odstranily rozpory ve vykonaných tvrzeních, a byl tak získán pravdivý skutkový podklad jejich vyžadovaných práv a nároků.⁹² Neučiní-li tak, mohou být nedoplněná prohlášení dle § 128 odst. 4 ZPO-R příčinou zamítnutí podané žaloby, či případně nemusí být pozdější

⁸⁶ Nesporná řízení mají úpravu v samostatném zákoně č. 111/2003 BGBl. I. In: RAKOUSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 111/2003 BGBl. I., Bundesgesetz über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten außer Streitsachen (Außerstreitgesetz – AußStrG). In: *RIS* [právní informační systém]. Bundesministerium für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort [cit. 20. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20003047>.

⁸⁷ RAKOUSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 113/1895 RGBl., Gesetz über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Zivilprozessordnung – ZPO). In: *RIS* [právní informační systém]. Bundesministerium für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort [cit. 20. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001699>.

⁸⁸ Pod vedením tohoto principu soudce v rakouském sporném procesu shromáždí důkazní materiály společně s účastníky, byť hlavní iniciativa náleží jim. Srov.: WINTEROVÁ, *Právo a zákonost* 10/1992, op. cit., str. 573.

⁸⁹ Ustanovení § 178 odst. 1 ZPO-R.

⁹⁰ V České republice byla povinnost pravdivosti v § 101 OSŘ obsažena až do konce roku 2000, kdy byla novelou č. 30/2000 Sb. zrušena. In: Zákon č. 30/2000 Sb. ze dne 12. ledna 2000, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 10. 2018].

⁹¹ Žádná taková povinnost v českém procesu účastníkům uložená není, ani v rakouské úpravě se to ovšem netýká skutečností, které by účastníkovi způsobily nebezpečí trestního stíhání, poškodily jeho čest, či zapříčinily podání jiné žaloby. Srov.: MACUR, 1997, op. cit., str. 112.

⁹² U nás tuto funkci plní poučovací povinnost soudu.

pokus o jejich doplnění soudem připuštěn, dojde-li k závěru, že se dožádaná strana snažila řízení zbytečně svým nekonáním protahovat.⁹³

V Rakousku je soud s určitým omezením zmocněn k provádění důkazů z vlastního podnětu,⁹⁴ pokud souvisí se skutkovými otázkami, jež jsou předmětem sporu. Zcela nezávisle na stranách tak nařizuje soudní ohledání nebo žádá znalecké posudky a „*je dokonce oprávněn provést i tzv. vyšetřovací důkaz, který se týká skutečností, jež stranami nebyly ani tvrzeny*“⁹⁵. Tím účastníky s těmito okolnostmi obeznámí, aby z nich následně mohli vyvodit další návrhy k prokázání svých sporných nároků. Aspekty, které strany přehlédly nebo považovaly za bezvýznamné, ale smí soud použít za základ svého rozhodnutí pouze za situace, kdy je se stranami předem projednal a dal jim příležitost se k nim vyjádřit. Stejně tak nemůže zcela bez součinnosti stran povolat svědky⁹⁶ nebo si vyžádat listiny (nemůže jednat přes jednotný nesouhlas stran)⁹⁷, a ani věci před soudem doznané už nedokazuje. Potvrdí-li žalovaný žalobcovo tvrzení, stává se věc nespornou a soud je již takto jednou učiněným doznáním vázán.⁹⁸

Projednáací zásada je tedy omezena v zájmu pravdivého a úplného zjištění skutkového děje. Soud se v procesu nesmí spokojit se svou pasivní rolí, jeho direktivní působení při objasňování skutečností ale nemá vést ani k nahrazení činnosti stran. Tomu svědčí i většinové stanovisko rakouské justiční praxe, podle kterého by měl „*soud vycházet z výsledku dokazování, které překračují rámec původních skutkových tvrzení stran, pouze tehdy, jestliže strany učiní výsledky takového dokazování obsahem svých dodatečných skutkových přednesů.*“⁹⁹

⁹³ Ustanovení § 179 ZPO-R.

⁹⁴ Jak příkladem vyplývá z ustanovení § 183, § 271 odst. 2, § 344 odst. 1 a § 362 odst. 2 ZPO-R.

⁹⁵ MACUR, 1997, op. cit., str. 121.

⁹⁶ Strany samotné však může jako svědky vyslechnout vždy, jak vyplývá z § 371 ZPO-R.

⁹⁷ RASSI, Jürgen C. T. § 183. In: FASCHING, Hans W.; KONECNY, Andreas. 3. vyd. Vídeň: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2015, s. 591-561. ISBN 978-3-214-15763-0. Str. 599.

⁹⁸ Ustanovení § 120 odst. 4 OSŘ takovýto postup českým soudům pouze umožňuje, povinnost pro soud tu není explicitně stanovena.

⁹⁹ MACUR, 1997, op. cit., str. 122.

3.2. Německo

Druhým historicky nejbližším právním řádem pro Českou republiku je jmenován Civilní soudní řád Spolkové republiky Německo¹⁰⁰ (dále také „ZPO-N“). Rovněž tamní občanskoprávní spor je vystaven na "nečisté" a přizpůsobené zásadě projednací, a celkově se velmi podobá sousední úpravě rakouské, při jejímž vypracování se Franz Klein inspiroval právě normou německou. Pravomoci soudce jsou v dokazovací fázi dosti liberálnějšího sporného řízení pojety ovšem úžeji¹⁰¹ a obměny projednací zásady vyplývají na povrch prostřednictvím výjimek z obecných zákonných pravidel o dokazování.¹⁰²

Podobně jako v Rakousku, stejně v německém procesu účastníci smějí předkládat soudu jedině skutková tvrzení pravdivá a v plném rozsahu.¹⁰³ Soud v tamním řízení usiluje o to, aby odůvodnění žaloby bylo dostačující pro její pozdější přezkoumání, a z tohoto důvodu dbá i o případné doplnění podání a označení veškerého pro rozhodnutí nezbytného důkazního materiálu. Na rozdíl od Rakouska se naproti tomu soudní praxe německých soudů nesjednotila s názory některých teoretiků, dle kterých mohou soudci z vlastní iniciativy doplňovat neúplné skutkové argumenty žalobce za využití tvrzení žalovaného, svědků nebo výsledků jiného dokazování.¹⁰⁴

Poznatky o skutečnostech, které strany samy nepopírají, zakládají v německém procesu právní domněnku o jejich nespornosti,¹⁰⁵ a stejně jako věci doznané nepotřebují důkazu¹⁰⁶. Aby se ale soud vyhnul situacím, kdy dotčená strana aspekt pouze nedopatřením přehlédla nebo ho zkrátka považovala za nevýznamný, musí ji před učiněním rozhodnutí informovat o základech, na kterých bude rozhodnutí stavět, a dát ji možnost se k nim

¹⁰⁰ SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 12. Juli 2018 (BGBl. I S. 1151) geändert worden ist. In: *Gesetze im Internet* [právní informační systém]. Bundesamt für Justiz [cit. 20. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/BJNR005330950.html#BJNR005330950BJNG000032301>.

¹⁰¹ Skutečnosti, které jsou podstatou soudního rozhodnutí, musejí být do řízení vneseny jeho účastníky. Pokud poznatky vešly v povědomí soudu bez jejich přičinění, může je soud při svém rozhodnutí využít pouze v tom případě, pokud se následně alespoň jedna strana na tyto důkazy odvolala.

¹⁰² Příkladem dle ustanovení § 448 ZPO-N může soud bez návrhu a ohledu na důkazní břemeno směřovat k tomu, aby strana nebo obě strany byly vyslechnuty ohledně dotčených skutečností, když byly dosavadní výsledky dokazování shledány za nedostačující.

¹⁰³ Ustanovení § 138 odst. 1 ZPO-N.

¹⁰⁴ MACUR, 1997, op. cit., str. 114.

¹⁰⁵ Ustanovení § 138 odst. 3 ZPO-N.

¹⁰⁶ Ustanovení § 288 odst. 1 ZPO-N.

vyjádřit¹⁰⁷. Soud ve sporu totiž vždy a v patřičném rozsahu s účastníky projednává všechny okolnosti a fakta ve vztahu k jejich rozepři, a to jak po stránce skutkové, tak po stránce jejich právních důsledků, aby se obeznámil se všemi významnými otázkami a dle potřeb zajistil doplnění nepostradatelných informací.¹⁰⁸ Rozhoduje především na základě skutečností, které do řízení vnesli účastníci, a co vyjde najevo teprve v rámci dokazování, aniž by se na tom podíleli, je pro něj použitelné pouze v případě, že se na to účastníci sami odkáží.

S jejich souhlasem je soud oprávněn provádět důkazy dle vlastního uvážení, vyjádřený souhlas však může být omezen na konkrétní důkazní prostředek a za případné podstatné změny okolností ho lze také ještě před zahájením provádění důkazu odvolat.¹⁰⁹

Zcela z vlastního podnětu může soud ve sporu vyslýchat procesní strany, pokud jsou dosavadní závěry jednání nebo předložené důkazy neuspokojivé pro jeho přesvědčení o pravdě nebo sporné skutečnosti.¹¹⁰ Před přistoupením k tomuto prostředku by se mu ale mělo jevit při nejmenším pravděpodobné, že lze výsledkem strany věc opravdu prokázat, a jeho činnost by se neměla vyznačovat pátráním po faktech, které by z dosavadního průběhu řízení nevycházely najevo.

Aby strany užívaly účelně prostředků, které jim k obraně jejich práv civilní právo procesní v řízení poskytuje, soudce podpůrně svou aktivitou vyvíjí při zjišťování a vysvětlování skutkového stavu snahu k jejich směřování. *„Neříká doslova, co přesně mají procesní strany dělat, toliko poučí strany, jakým způsobem je třeba doplnit své přednesy a důkazní návrhy; konečný výsledek je v rukou procesních stran“*¹¹¹. Postupuje tak s cílem zajistit co nejlepší podmínky pro spravedlivé a adekvátní rozhodnutí a pomáhá stranám s unesením jejich důkazního břemene. Při této spolupráci však v žádném případě neupřednostňuje nikoho z účastníků, ani se nestaví na stranu slabšího z nich. Aby předešel namítání jeho podjatosti, nesmí být při svých činnostech jakkoli vyhraněný.¹¹²

¹⁰⁷ Ustanovení § 139 odst. 2 ZPO-N.

¹⁰⁸ Ustanovení § 139 odst. 1 ZPO-N.

¹⁰⁹ Ustanovení § 284 ZPO-N.

¹¹⁰ Ustanovení § 448 ZPO-N.

¹¹¹ LAVICKÁ, Petra. Komparativní pohled na materiální vedení řízení s důrazem na vymezení poučovací povinnosti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, č. 2, s. 275-284. ISSN 1210-9126. Str. 281.

¹¹² PRÜTTING, Hanns. § 139. In: PRÜTTING, Hanns; GEHRLEIN, Markus. ZPO Kommentar. 8. vyd. Mnichov: Luchterhand Literaturverlag, 2016. ISBN 978-3-472-08692-5. In: Deutsches Anwalt Office Premium [právní informační systém]. HAUFÉ [cit. 4. 1. 2018].

Nastíněné pojetí zásady projednací německého civilního soudního řádu zrcadlí liberálnější tendence tamních procesualistů. V mnohých ohledech daleko striktněji zachovává ráz sporného soudního řízení ovládaného projednáváním účastníky shromážděných důkazních materiálů, než je tomu v sociálněji zaměřeném řádu rakouském či českém.

3.3. Slovensko

V červenci roku 2016 se na Slovensku stal účinným zákon č. 160/2015 Sb., civilní sporový pořádek (dále také „CSP“),¹¹³ který spolu se zákonem č. 161/2015 Sb., civilním nesporným pořádkem,¹¹⁴ reformoval občanské soudní řízení Slovenské republiky. Úprava dokazování ve sporném procesu se tím dočkala výrazné změny, neboť se do popředí procesních pravidel zařadily zásady projednací, kontradiktornosti, formální pravdy a koncentrační, a soudu byla až na výjimky odepřena možnost provádět i účastníky nenavržené důkazy.

Důkazy jsou stranami označovány v podáních, ve kterých pravdivě vyličují rozhodné okolnosti, na jejichž základě má soud ve věci samé v konečné fázi rozhodnout.¹¹⁵ Popře-li protistrana podané tvrzení, které se jí dotýká, a chce-li, aby její osobou učiněné popření bylo účinné, musí dle znění § 151 odst. 2 CSP současně uvést vlastní verzi o odehraném skutkovém ději. Věci nepopřené se jinak v souladu s formální pravdou považují dle uvedeného ustanovení za nesporné, shodně jako je tomu kupříkladu v procesním soudním řádu německém.

Nejen tento institut vážící se k zásadě projednací je v zákoně vyjádřen. Směrodatné pro soud je i souhlasné tvrzení stran (pokud není pochyb o jeho pravdivosti) či uznání nároku, a v situaci, kdy účastník neučiní kroky, ke kterým byl předem vyzván, má soud možnost vydat také kontumační rozsudek.¹¹⁶ V tomto se odráží již zmíněný evropský trend zrychlování soudních řízení, kterému slovenští legislativci procesní normu více přizpůsobili s úmyslem

¹¹³ SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 160/2015 Z. z. ze dne 21. května 2015, civilný sporový poriadok, verzia predpisu účinná od 12. 12. 2018. In: *Slov-Lex* [právní informační systém]. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky [cit. 30. 12. 2018].

¹¹⁴ SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 161/2015 Z. z. ze dne 21. května 2015, civilný mimosporový poriadok, verzia predpisu účinná od 1. 7. 2016. In: *Slov-Lex* [právní informační systém]. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky [cit. 30. 12. 2018].

¹¹⁵ Ustanovení § 150 odst. 1 CSP.

¹¹⁶ Ustanovení § 186 odst. 2, § 273, § 278 a § 282 CSP.

dosáhnout spravedlivějšího rozhodování bez zbytečných průtahů a celkového zekonomičtění prodražované justice.

Pozůstatek materiální pravdy se pak projevuje v tom ohledu, že soud za určitých podmínek není vázán důkazními návrhy stran. „*Míra možnosti soudu vykonat i jiný než navrhnutý důkaz se liší v závislosti na tom, zda jde o klasické sporné řízení, nebo o spory s ochranou slabší strany. Ve sporech s ochranou slabší strany je ingerence soudu do vykonávání důkazů nad rámec návrhů stran poměrně značná*“¹¹⁷. V běžných sporech naopak až na výjimky převládá pravda formální.

Soud je v těchto klasických sporech dle znění § 185 odst. 2 a 3 CSP oprávněn z vlastní pohnutky vykonat pouze důkaz, jenž má původ ve veřejných registrech a záznamech, pokud s jeho pomocí může prokázat rozpor tvrzených věcí se skutečností, a může také činit vše potřebné za účelem zjištění splnění procesních podmínek, vykonatelnosti navrhovaného rozhodnutí a odhalení přítomnosti cizího práva.

Druhou nastíněnou odchylkou od postupování v souladu s projednací zásadou jsou pak už taxativně vymezená zvláštní řízení, v nichž je kladen důraz na ochranu slabší strany sporu. Tím jsou na Slovensku věci spotřebitelské, antidiskriminační a individuální věci pracovněprávní.¹¹⁸ Ve zmíněných oblastech soud upouští od striktnějších všeobecných ustanovení o dokazování založených na zásadě projednací pojímané ve světle pravdy formální, a uchyluje se k vlastním šetřením, přičemž se v nich v odůvodněných případech neuplatňuje ani zákonná koncentrace řízení.¹¹⁹

Jako v klasickém procesu, rovněž zde může soud k objasnění věci použít i zákonem neupravený důkazní prostředek a věci hodnotí dle vlastního uvážení, má však značně rozšířenou poučovací povinnost.¹²⁰ Poučuje o důkazech, které slabší strana musí předložit k dosažení úspěchu ve věci, a všech potřebných krocích k účelnému uplatnění a obraně jejích sporných práv. V popisovaných řízeních může soud pro zajištění nezbytných informací

¹¹⁷ Originální znění: „*Miera možnosti súdu vykonať aj iný ako navrhnutý dôkaz sa liší v závislosti od toho, či ide o klasické sporové konanie, alebo o spory s ochranou slabšej strany. Pri sporoch s ochranou slabšej strany je ingerencia súdu do vykonávania dôkazov nad rámec návrhu strán pomerne značná.*“ In: ŠTEVČEK, Marek a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s. Veľké komentáre. ISBN: 978-80-7400-629-6. Str. 701.

¹¹⁸ Ustanovení části třetí, hlavy druhé CSP.

¹¹⁹ Ustanovení § 296, § 303 odst. 3, § 312 a § 320 CSP.

¹²⁰ Ustanovení § 15 odst. 1, § 187 odst. 1, § 292 písm. b), § 309 písm. b) a § 318 písm. b) CSP.

vykonávat i důkazy, které nikdo nenavrhl¹²¹ a ve spotřebitelských sporech má k tomu právo k prolomení zásady dispoziční, když smí překročit návrhy stran a sám vyslovit nepřijatelnost podmínky sjednané dodavatelem ve smlouvě.¹²² V neprospěch slabší strany se v těchto zvláštních řízeních k tomu neuplatňuje ani formální institut rozsudku pro zmeškání.¹²³

Projednací zásada je tak na jednu stranu ve slovenském civilním procesu dodržována více, nežli v procesu českém, když je v běžném řízení soudu jeho iniciativa omezena téměř na minimum, zvláštní povaha explicitně vyjádřených typů řízení zato ovšem umožňuje o to intenzivnější příklon k vyšetřovacímu principu. Ani v nich by se přesto pro zachování spravedlnosti neměl soud uchýlovat k tzv. pátrání po důkazech, a měl by „*při vykonávání nenavrhnutých důkazů vždy pamatovat na rovnost stran a slabší stranu chránit v mezích této zásady*“¹²⁴, jak říká odborník na slovenské právo procesní Števček.

¹²¹ Ustanovení § 295, § 303 odst. 2, § 311 a § 319 CSP.

¹²² Ustanovení § 298 CSP.

¹²³ Ustanovení § 299 odst. 1, § 313 odst. 1 a § 321 CSP.

¹²⁴ Originální znění: „*pri vykonávaní nenavrhnutých dôkazov vždy pamätať na rovnosť strán a slabšiu stranu chrániť v medziach tejto zásady.*“ In: ŠTEVČEK a kol., 2016, op. cit., str. 703.

4. Projednací zásada v judikatuře českých soudů

Pozůstávající vliv předlistopadových let je v české justiční praxi patrný až do dnešních dní. Kromě názorů z řad odborné veřejnosti¹²⁵ to dosvědčuje i rozhodovací činnost soudů, ze které vyplývá, že se soudci místy ani po mnoha letech od zániku Československé socialistické republiky nedokáží oprostít od své tehdejší a téměř neotřesitelné role „pánů procesu“, a tak si v některých řízeních dělají, co chtějí.¹²⁶

Děje se to i v případě námi rozebírané fáze dokazování, kde Jirsa již dříve shledal, že se soudy „příliš nezabývají tím, cože je to ta potřeba, pro kterou je výjimečně možné provést důkaz nad rámec účastnického návrhu, natož aby bylo provedení takového důkazu vysvětleno v konečném rozhodnutí.“¹²⁷ Nastíněné pátrání soudu po nenavržených důkazech je přitom v předmětných případech napojené na různé civilní procesní instituty – od poučení stran ke koncentraci řízení – a jejich překračováním soud může proces dovést až k nespravedlivému rozhodnutí, porušujícím základní ústavně zaručená práva a svobody.

Následující kapitoly se věnují soudním případům, ve kterých se soudy s projednací zásadou potýkaly a zvláště se zaměřují na ty, ve kterých si vyhodnotily její výklad v rozporu s dobovou interpretací a porušily tím zákaz svévole, když aplikovaly zákonné pojmy „v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlení konsensuálně akceptovaném významu“¹²⁸.

¹²⁵ Srov.: SVOBODA, Karel. Aktuální otázky poučovací povinnosti soudu a koncentrace. *Soudní rozhledy*. 2017, roč. 23, č. 10, s. 310-314. ISSN 1211-4405. Str. 310.

¹²⁶ JIRSA, Jaromír. Civilní proces po účinnosti souhrnné novely občanského soudního řádu a několik dalších úvah nad jeho perspektivami. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 5, s. 152-163. ISSN 1210-6410. Str. 160.

¹²⁷ JIRSA, Jaromír. Perspektivy českého civilního procesu. *Právní rozhledy*. 2008, roč. 16, č. 12, s. 427-434. ISSN 1210-6410. Str. 433.

¹²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2001, sp. zn. III. ÚS 138/2000. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2. 1. 2019].

4.1. Využívání jiných a potenciálně užitečných spisů soudu

Příkladem překročení hranic soudcovské iniciativy může být případ řešený Krajským soudem v Českých Budějovicích, sp. zn. 6 Co 1355/2008,¹²⁹ ve kterém se řešila neplatnost nájemní smlouvy a vyklizení bytu.

Okresní soud ve svém rozhodnutí přiznal právo žalobkyni, když shledal, že žalovanými tvrzená platnost nájemní smlouvy neodpovídá zjištěnému stavu věci. Podle soudu se totiž ukázalo, že se smlouva neuzavřela v žalovanými řečený den, a bylo proto pro neurčitost doby jejího počátku v závěru řízení rozhodnuto o její neplatnosti.

K prokázání výše uvedeného si prvostupňový soud dopomohl jinými spisy tamního okresního soudu, když právě jejich prostřednictvím vyvrátil svědecké výpovědi stvrzující podepsání smlouvy v době, kdy žalovaná byt obývala. Odhalil jimi, „že žalovaná L. K. ještě v červenci 1998 vedla společnou domácnost se svým bývalým manželem na adrese K. ul. č. 529/12 v P. a v předmětném bytě bydlela až od září 1998.“¹³⁰

Použité soudní spisy ale žalobkyně jako listinný důkaz nenavrhl, potřeba jejich provedení nevyšla v řízení najevo a ani soud je neměl k dispozici ze své vlastní úřední činnosti. Nepostupoval tedy správně, když si bez jakéhokoliv návrhu vyložil v řízení zmíněnou informaci, že žalovaná byla ve zkoumané době v rozvodovém řízení, tím způsobem, který následně odůvodňoval jeho postup podle § 120 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb.¹³¹ O to více, když o spisech „žalobkyně v řízení ani neuvedla, jaké skutečnosti z nich pro posouzení neplatnosti nájemní smlouvy z roku 1997 lze zjistit“¹³².

Pokud by se jednalo o aspekty případu, které jsou rozhodujícímu soudu známy z projednávání jiné věci, byl by dle mého názoru v závislosti na okolnostech možná odůvodnitelný postup, kdy by soudce považoval za prokázané, že žalovaná v rozhodné době v bytě nebydlela, a už by předmětnou věc neprokazoval proto, že je mu známa z jeho vlastní předchozí činnosti.¹³³ Otázkou by ale bylo, zda by k těmto krokům mohl využívat i znalosti

¹²⁹ Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 4. 7. 2007, sp. zn. 6 Co 1355/2008. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2. 1. 2019].

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tímto se myslí občanský soudní řád ve znění účinném do 30. 6. 2009.

¹³² Rozhodnutí sp. zn. 6 Co 1355/2008, op. cit.

¹³³ Jak soudci umožňuje ustanovení § 121 OSŘ. V jeho výkladu bych se ale spíše přikláněla k přísnějšímu rakouskému, podle kterého soudce své znalosti z předchozí činnosti může využít pouze v případě, když je předem nemusí ověřovat se spisem. Jinými slovy – nemělo by být dostačující, když se soudce pouze domnívá,

svého kolegy, resp. po ní bez návrhu pátrat v jeho spisech. Zatímco procesualista Hromada tento postup zcela odmítá,¹³⁴ ze soudcovského komentáře Jirsy vyplývá, že podobný přístup připouští, když říká, že „*u jednoho soudu probíhá zároveň několik set řízení a zejména u větších soudů nemusí být jeden soudce informován o tom, jakou kauzu rozhoduje jeho kolega a jaké skutečnosti v souvisejícím řízení vyšly najevo. Může být tedy pro účastníka prospěšné, aby soudu „napověděl“, co by měl ze své úřední činnosti vědět. Účastník je zejména ve sporném řízení odpovědný za výsledek sporu a chce-li být úspěšný, musí nejen tvrdit a prokazovat, ale i upozorňovat soud, je-li to možné, na skutečnosti známé z jeho úřední činnosti.*“¹³⁵

Odvolací soud se však tímto vůbec nezabýval, neboť to, zda soud o poměrech žalované věděl z úřední činnosti, nebylo obsahem odvolání. Namítáno bylo provedení stranami nenavrženého listinného důkazu, jež činil základ prvostupňového soudního rozhodnutí, přičemž odvolací soud argumentům žalovaných přisvědčil. Okresní soud dle jeho názoru překročil meze svého působení, když do řízení vnesl fakta, jež se neopírala o obsah spisu,¹³⁶ ani o výsledky dosavadního řízení, a nahradil tak činnost, kterou jsou povinováni v první řadě účastníci. To, že v řízení vyšla najevo potřeba jejich provedení, nešlo „*odvíjet (jak učinil okresní soud) jen ze skutečnosti, že se soud domnívá, že "snad" mohou být v jiných řízeních vedených u tohoto soudu i další důkazy objasňující skutkový stav relevantní v projednávané věci.*“¹³⁷ Byla to žalobkyně, co měla listinný důkaz příslušnými spisy navrhnout.

Druhostupňovým rozhodnutím se tak dovršilo, že okresní soud svým postupem narušil spravedlnost řízení, když dopomohl žalobkyni k dosažení jí vymáhaného práva a zasáhl tím do rovného postavení stran. Odvolací soud proto správně nakonec rozhodl o nedůvodnosti žaloby, jelikož se díky nepřihlednutí k důkazům, co provedl první stupeň, antidatování nájemní smlouvy neprokázalo.

že by se v některém z jeho předchozích spisů mohly nacházet informace potřebné pro rozhodnutí ve věci – měl by si je pamatovat. Srov.: RECHBERGER, Walter H. § 269. In: FASCHING, Hans W., KONECNY, Andreas. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. 3. Band/1. Teilband.* 3. vyd. Vídeň: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2016, s. 737-754. ISBN 978-3-214-15765-4. Str. 741.

¹³⁴ HROMADA, Miroslav. § 121. In: SVOBODA Karel a kol. *Občanský soudní řád: komentář.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, 1627 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-673-9. Str. 532.

¹³⁵ JIRSA, Jaromír. § 121. In: JIRSA, 2016, op. cit., str. 290.

¹³⁶ Nutno dodat, že v tomto případě se rozhodovalo podle občanského soudního řádu ve znění před účinností novely č. 7/2009 Sb., a nebylo proto podmínkou, aby při provádění jiných než účastníky navržených důkazů tyto důkazy vyplývaly z obsahu spisu – stačilo, že důkazy vyšly jinak najevo v řízení.

¹³⁷ Rozhodnutí sp. zn. 6 Co 1355/2008, op. cit.

4.2. Známé skutečnosti jako základ rozhodnutí

Jako další příklad jednání v rozporu se zásadou ovládající civilní sporné řízení bylo do práce zařazeno rozhodnutí Nejvyššího soudu,¹³⁸ řešící postup soudu druhostupňového, ve kterém se soud své závěry snažil opět založit na skutečnostech, o nichž se domníval, že je může označit jako jemu známé z úřední činnosti.

Žalobce se v řešené věci domáhal zvrácení správního rozhodnutí, které mu upíralo vlastnictví nemovitostí, jež v minulosti náležely jeho rodině – babičce a po její smrti žalobcově matce. Když jeho matka zemřela, bylo pozůstalostním spisem prokázáno, že žalobcem žádané dědictví přešlo na stát jako odúmrtí, neboť se jeho matka k pozůstalosti po žalobcově babičce v příslušné době nepřihlásila. Žalobce se domníval, že tak mohla učinit jedině v tísní, odvolací soud ale na jeho tvrzení nedal a označil ho za pouhou spekulaci. Měl za jisté, že se žalobcova matka o dědictví vzhledem k její osobní historii nepřihlásila záměrně. Tvrdil, že je mu z jeho předchozí úřední činnosti totiž známo, že byla po dlouhá léta členkou komunistické strany, k čemuž po návratu z koncentračního tábora začala pro stranu vykonávat státní a stranické funkce, kdy mezi roky 1949 až 1957 byla dokonce i náměstkyní ministra zahraničních věcí. A protože dědictví odmítla právě v době výkonu této politické funkce, její úkony podle soudu nepochybně směřovaly k tomu, aby s ohledem na svůj světový názor nezískala soukromé vlastnictví. Krajský soud tím uzavřel, že přístup matky k majetku po žalobcově babičce rozhodně nevyplýval z tísně, která by byla vyvolána tlakem z vnějšku, nýbrž z jejího hlubokého politického přesvědčení a postoje.¹³⁹

Oproti prvnímu uvedenému případu zde soud nevycházel z konkrétních hmotných materiálů a ani se nedá říct, že by ve věci projednací zásadu porušil vysloveně vlastním pátráním po důkazech. I přesto s ní ovšem jednal v rozporu, když založil své rozhodnutí na skutečnosti, kterou žádný z žalovaných nenavrhl a pro kterou nebylo podkladu v dosavadním dokazování. Fakta ve sporném řízení nejsou zjišťována autoritativním působením soudu, ale naopak skrze vzájemnou interakci stran domáhajících se svých subjektivních práv. Právě ony dbají o to, aby v řízení předložily potřebné informace, jež následně nestranný soud objektivně posoudí. Vycházel-li proto odvolací soud při rozhodování ze zcela vlastních (a v tomto případě i pochybných) zjištění, které navíc

¹³⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1885/2008. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 1. 2019].

¹³⁹ Tamtéž.

nepředložil stranám ani k diskuzi, tak svými kroky narušil společně zásadu projednací se zásadou kontradiktornosti sporného řízení. Zcela souhlasím s názorem žalobce, že celému soudu sotva bylo z jeho činnosti známo vše z období let 1932 – 1986, o to více, když se tvrzené znalosti měly týkat vnitřních pohnutek žalobcovy matky. Z jejích činností jistě mohl vyvozovat domněnky o záměrech, které se svým majetkem měla, rozhodně ale nemohly tyto samotné sloužit jako odůvodnění pro nevyhovění žalobci.

S tím se ostatně shodoval v reakci na žalobcovu dovolání i Nejvyšší soud, když řekl, že odkazuje-li se rozhodující senát soudu na skutečnost známou z jeho dřívější činnosti, „*musí být známá z téže úřední činnosti všech rozhodujících soudců a i ohledně ní musí být účastníkům umožněno, aby se v řízení o ní vyjádřili, a musí jim být umožněno, aby dokazovali, že poznatek o tzv. úředně známé skutečnosti není správný*“¹⁴⁰. Takto odvolací soud nepostupoval. Nesdělil, z jaké jeho předchozí činnosti mu jsou informace známy, jak se s nimi seznámili jednotliví členové senátu, a ani se v této věci nezabýval tvrzením žalobce. Neobhájil tak dostatečně své stanovisko ve vztahu k jednání žalobcovy matky, neboť z pouhého členství v politické straně mohl těžko s jistotou vyvozovat, zda na žalobcovu matku byl ohledně přijetí jejího dědictví vyvíjen jakýkoliv nátlak.¹⁴¹ Ohledně posledního bodu tedy jistě pochybil, neprovedl-li k němu žádné další šetření a „*skutečnosti, jež označil za jemu úředně známé, použil jako podklad pro rozhodnutí ve věci, aniž by účastníky s takovými skutečnostmi seznámil, či je na ně jakkoliv upozornil*.“¹⁴² I soudy se mohou plést a pokud by byl žalobcovi v řízení poskytnut prostor, mohl tyto skutečnosti známé z předchozí činnosti soudu vlastními důkazy vyvrátit.

Soud se měl tedy podrobněji věnovat tomu, zda byl na žalobcovu matku vyvíjen nátlak, a chtěl-li do řízení vnést vlastní poznatky, měl oběma stranám umožnit, aby k nim předložily vlastní důkazy a vznesly připomínky, které považovaly k úspěchu ve věci za nutné. Učinil-li jinak, nevedl řízení spravedlivě.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Optimální mírou důkazu by totiž mělo být takové soudcovo přesvědčení, které nevyvolává otázky, byť pochybnosti nevylučuje. Srov.: GAZDA, Viktor. Míra důkazu a úloha pravděpodobnosti v důkazním právu. *Právní rozhledy*. 2019, roč. 27, č. 3, s. 77-84. ISSN 1210-6410. Str. 80.

¹⁴² Rozhodnutí sp. zn. 28 Cdo 1885/2008, op. cit.

4.3. (Ne)pátrání po důkazech v kauze „Zelené údolí“

Správně naopak jednaly nižší soudy rozhodující o oprávněnosti stavby v problematické věci týkající se zřízení oprávnění z věcného břemene,¹⁴³ kde žalobci byli vlastníky budovy nacházející se na pozemku žalované, jež byla vystavěna na základě smluv mezi stavebníkem a příspěvkovou organizací Ministerstva zdravotnictví (dále také „IKEM“), protože práce na ní byly započaty, když předmětné pozemky ještě náležely státu.

Po ukončení budovatelských prací uzavřel stavebník se žalobci podnájemní smlouvy ke státním pozemkům. Věc se ale později zkomplikovala, jelikož byly předmětné pozemky převedeny na Lidové bytové družstvo (dále také „LBD“), a to z toho důvodu, že mu v minulosti byly státem na základě rozhodnutí o vyvlastnění odebrány. LBD tak ve věci přechodně nastoupilo do právních vztahů namísto příspěvkové organizace IKEM, krátce po převedení pozemků ho však vystřídala předchůdkyně žalované, z níž až odštěpením nakonec vznikla žalovaná společnost. Pro stavebníka se změnou vlastníka výrazně změnily okolnosti a smlouvy uzavřené s příspěvkovou organizací IKEM z tohoto důvodu vypověděl, čímž zanikly i práva a povinnosti ze smluv podnájemních, uzavřených mezi ním a žalobci.

Žalobci se před obvodním soudem domáhali, aby v jejich prospěch bylo zřízeno k pozemkům věcné břemeno, jelikož dle jejich názoru byla uzavřená nájemní smlouva od počátku absolutně neplatná. Stavitel postavil stavbu i přes svou dobrou víru neoprávněně a bylo tak dle jejich názoru třeba uvést vztahy mezi nimi a pravým vlastníkem pozemků do pořádku.

Obvodní ani odvolací soud se s nimi však neztotožnil a řízení se tak dopracovalo až k podání dovolání, ve kterém žalobci namítali nesprávné posouzení věci. Chybu spatřovali v úsudku o dobré víře stavebníka vedoucí k závěru o oprávněnosti stavby. Byli přesvědčeni, že nešlo omluvit postup, jímž stavebník provedl výstavbu budovy v rozporu se zákonem, a že prvoinstanční soud pochybil, pokud provedl nikým nenavržené důkazy ohledně dobré víry stavebníka a fakticky tak „v řízení uplatnil zásadu vyšetřovací, čímž porušil práva účastníků na spravedlivý proces“¹⁴⁴. Pokud se navíc podle žalobců se závěry nižšího soudu odvolací soud shodoval, měl se zabývat i otázkou vydržení věcného břemene.

¹⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2016, sp. zn. 22 Cdo 4461/2015. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 2. 2019].

¹⁴⁴ Tamtéž.

Dovolací soud nejprve řešil, zda budova žalobců na pozemcích žalovaného byla stavbou neoprávněnou, protože jedině v tom případě podle zákona mohlo dojít k jejímu vypořádání. I on byl toho názoru, že smlouvy uzavřené se stavebníkem byly absolutně neplatné a zaměřil se proto problém, „*zda stavebník byl oprávněným držitelem práva odpovídajícího věcnému břemeni, opravňujícího stavbu zřídit.*“¹⁴⁵ Došel v této věci k závěru, že nikoli. Právní předpisy té doby zněly jednoznačně, a i když se na právním omylu stavebníka podílel stát, tak ho tato skutečnost jako profesionála v oboru nemohla omlouvat. Nebyl z této příčiny oprávněným držitelem a budova byla v důsledku toho skutečně stavbou neoprávněnou.

Co se pak týkalo tvrzení ohledně nesprávného vnášení důkazů do řízení prvostupňovým soudem, tak dovolací soud zopakoval, že zákon připouští provádění důkazů soudem z vlastní iniciativy v „*situaci, kdy z obsahu spisu (z výsledků dosavadního řízení) vyplynula existence určitého účastníky nenavrženého důkazu, jehož provedení se jeví potřebným k řádnému (správnému a úplnému) objasnění skutkového základu sporu.*“¹⁴⁶ A že je omezen ve svém působení „*v tom smyslu, že ve sporném řízení se činnost soudu nesmí vyznačovat pátráním po důkazech*“¹⁴⁷. K posledně uvedené skutečnosti v tomto případě nedošlo. Účastníci si při svém počínání neuvědomili, že příčinou k úvaze o dobré víře stavebníka bylo právě jejich počáteční tvrzení o informovanosti a souhlasu Ministerstva zdravotnictví s konáním jemu podřízené příspěvkové organizace IKEM. S jakým úmyslem vnášeli žalobci tato fakta do řízení, pak nemělo na ničem dalším vliv – „*existence dobré víry stavebníka byla, vzhledem k (...) tvrzeným skutečnostem, již právním hodnocením věci, nikoliv rozhodnou skutečností, kterou by přinesl do řízení soud*“¹⁴⁸. S Nejvyšším soudem tak lze jedině souhlasit, že k pochybení ohledně projednací zásady nedošlo. Obvodní soud využil informací, které v řízení vyplynuly najevo, a umožnil žalobcům na jím vyvozené závěry i reagovat.

Procesní zásady tak byly v řešených záležitostech všemi soudy dodrženy. Ve své procesní roli naopak pochybili žalobci, pokud otázku vydržení práva odpovídajícího věcnému břemeni v nalézacím řízení opomněli a vzpomněli si na ní až v dovolání. Bylo jejich

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Tamtéž.

povinností tvrdit a přinášet důkazy před koncentrací řízení, protože nové skutečnosti jsou v dovolacím řízení nepřípustné a Nejvyšší soud se jimi sám zabývat nemohl.

4.4. Kontroverze Ústavního soudu ve věci zámku Opočno

Problému výkladu zásady se v dalším uvedeném judikátu nevyvaroval ani sám Ústavní soud,¹⁴⁹ který ve velmi komplikovaném restitučním sporu o zámek Opočno (projednávaném od počátku devadesátých let až do dnešních dní v několika správních i občanskoprávních řízeních) dospěl k frapantnímu závěru, jež potvrdil mnou nastíněný předpoklad, že se někteří soudci nedokáží oprostít od významu v určité míře stále přežívajících institutů z dob socialistického procesu.

Ve věci přišel Dr. Colloredo-Mannsfeld za doby nacistické okupace o svůj majetek vztahující se k velkostatku Opočno, jelikož byl shledán osobou nepřátelskou Říši. Po skončení války sice opět po určitou dobu svůj majetek spravoval, v září roku 1945 byl ale zatčen. Zjistilo se, že v době války požádal o přiznání německého státního občanství prostřednictvím „dotazníku ke stanovení německé národní příslušnosti“¹⁵⁰, což sám v průběhu řízení potvrdil. Zemský národní výbor proto rozhodl o jeho německé národnosti a o tom, že je pro jeho činnosti páchané za okupace shledán zrádcem Československé republiky.

Po zhroucení komunistického režimu uplatnila na počátku devadesátých let dcera Dr. Colloredo-Mannsfelda restituční nárok na vydání majetku jejího otce, přičemž při jejím snažení narazila na odpor úřadů a obecných soudů. Měla však za to, že když byl jejímu otci majetek odebrán jako osobě nepřátelské Říši, byl mu odebrán jako příslušníku národa československého a ne německého, jak tvrdily úřady, a majetek mu byl z této příčiny znovu v roce 1945 zkonfiskován neoprávněně. K nápravě přitom nedošlo ani poté, co byl konfiskační výměr zemského národního výboru zrušen.

Ve věci byla především problematická podmínka rozhodné doby přechodu majetku na stát, která musela být naplněna, aby se soud vydáním majetku mohl zabývat. Zatímco jedny soudy zastávaly názor, že případ nastavené podmínce vyhovuje, jiné stály za tím, že nikoliv, protože stát nakládal s předmětným majetkem už před začátkem rozhodného

¹⁴⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2004, sp. zn. III. ÚS 107/04. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 2. 2019].

¹⁵⁰ Tamtéž.

období, a proto případ podmínce vyhovovat nemohl. To ale nebylo jediné. Rozdílné názory v řízení vyvolávala i otázka, zda ke konfiskaci došlo z důvodu rasové či politické perzekuce, když navíc otec žalobkyně nárok na vydání majetku po skončení války ani neuplatnil, a dále se soudy přely o to, zda byl otec žalobkyně skutečně zrádcem republiky a chtěl se stát příslušníkem německé národnosti.

Případ se tak po deseti letech dostal až k Ústavnímu soudu, který byl přesvědčen, že v něm došlo k řadě pochybení. Zatímco nižší soudy neshledaly prokázání skutečnosti, že se otec žalobkyně hlásil v minulosti za Němce, měl Ústavní soud za to, že kdyby shromáždily dostatek důkazního materiálu, dospěly by k závěru jinému. Konstatoval, že *„si je samozřejmě vědom toho, že sporné občanské soudní řízení je převážně ovládáno zásadou projednací, v němž tvrdit skutečnosti a navrhopat pro ně důkazy je věcí účastníků řízení a na nich též zásadně leží iniciativa při shromažďování důkazů. Přesto je všeobecně uznáváno, že česká právní úprava občanského soudního řízení ani ve sporném řízení neopouští zásadu materiální pravdy, jejíž dodržování je předpokladem pro dosažení účelu soudního řízení, totiž „zajistit spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů účastníků řízení““*¹⁵¹.

Vyjádřený názor Ústavního soudu, že řízení sporné zásadu materiální pravdy neopouští, nelze ovšem dle mého mínění přijmout. Již ze zde zpracované historické části vyplynulo, že po pádu komunismu zvítězila tendence se naopak od materiální pravdy odloučit. Není žádoucí, aby soud při soukromoprávních sporech zjišťoval úplnou objektivní pravdu, tj. odhaloval skutečný a přesný sled sporných událostí za všech okolností. Takový soudcovský aktivismus by zbytečně často vedl k dalším průtahům a narušoval ostatní procesní zásady. Je na stranách, aby dbaly o svá práva, a je na nich, aby v řízení tvrdily a dokazovaly vše potřebné. Neunesou-li svá procesní břemena, vystavují se v řízení riziku neúspěchu. Soud má do jejich aktivit působit v souladu se zásadou projednací jen v limitovaných případech, kdy potřeba jeho aktivity vyjde v řízení najevo a je pro ni podkladu rovněž v obsahu spisu.

Opodstatněné ve věci přitom nebylo se ani opírat o ustanovení § 153 odst. 1 OSŘ,¹⁵² když právě znění tohoto ustanovení bylo v minulosti změněno, aby lépe zrcadlilo tendence

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Které v rozhodné době znělo a pořád zní: „Soud rozhoduje na základě zjištěného skutkového stavu věci“.

odchylování se od zjišťování absolutní, tj. materiální, pravdy.¹⁵³ Materiální pravdu nelze směřovat s materiálním vedením řízení, které s jejím pojmem nesplývá. Soudce má sice v řízení jednat aktivně, aby objasnil chybějící a podstatné okolnosti pro jeho rozhodnutí, jeho pravomoc se však v řízení neobchází bez limitů.¹⁵⁴

Ústavní soud se domníval, že bylo „*nezbytně nutné vyčerpát všechny dostupné informační zdroje týkající se přechodu nárokovaného majetku na stát*“¹⁵⁵. Nižší soud ale zastával názor, že okolnosti potřebné pro rozhodnutí z již provedených důkazů zjistil a žádné další účastníci v řízení nenavrhovali. Postupoval-li by proto příslušný soud Ústavním soudem navrženým způsobem, tedy, že by po dalších potenciálně užitečných důkazech pátral sám, aniž by v řízení vyplynula potřeba jejich provedení, jednal by podle mě v rozporu se zásadami sporného řízení. A to bez ohledu na to, že by snad pro důkazy mohlo být podkladu ve spisu. Soudce má zachovávat rovnost účastníků řízení a není jeho úlohou zvýhodňovat jednu ze stran sporu vyvíjením aktivit, které mohla v řízení činit sama. Svou vlastní činností by pak ani neměl zbytečně prodlužovat řízení, když má zákonem uloženou povinnost postupovat v součinnosti se všemi účastníky tak, aby ochrana jejich práv byla rychlá a účinná.¹⁵⁶

Šlo-li proto podle Ústavního soudu prokázat, že Dr. Colloredo-Mannsfeld podal žádost o přiznání německého státního občanství, měla provedení důkazu navrhnout sama žalovaná strana, což platí i o ostatních jím zmíněných důkazech. Soud v řízení není povinen pátrat po všech potenciálně existujících podkladech pro rozhodnutí, má-li za to, že lze na základě již zjištěných skutečností věc spolehlivě prokázat.¹⁵⁷ Ústavní soud byl ale přesto ve věci toho názoru, že „*zjištění učiněná soudy prvního a druhého stupně jsou neúplná a provedené důkazy jsou nesprávně a nepřesvědčivě zhodnoceny po stránce skutkové i právní*“¹⁵⁸, a tak napadená rozhodnutí zrušil, aby byla ochrana stěžovatelovu vlastnickému právu v pokračujícím řízení poskytnuta náležitě.

¹⁵³ Soudy tak od novely č. 171/1993 Sb. nerozhodují na základě skutečného stavu věci, ale na základě zjištěného skutkového stavu věci. Viz část o historickém vývoji zásady projednací.

¹⁵⁴ Na nález Ústavního soudu hledí kriticky rovněž právní teoretik Kühn. Srov.: KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace: analýza příčin postkomunistické právní krize*. 1. vyd. Praha: Beck, 2005, 201 s. Právní instituty. ISBN 80-7179-429-5. Str. 119.

¹⁵⁵ Nález sp. zn. III. ÚS 107/04, op. cit.

¹⁵⁶ Ustanovením § 6 zákonodárce zdůrazňuje, že „*civilní spor není materiálním řízením a že proces soudního poznávání je kooperací mezi soudem a účastníky, kteří rovněž nesou svůj díl odpovědnosti na výsledku řízení.*“ SVOBODA, Karel. § 6. In: SVOBODA a kol., 2017, op. cit., str. 9.

¹⁵⁷ Optimální míra důkazu viz poznámka č. 141.

¹⁵⁸ Tamtéž.

4.5. Instruování nižšího soudu k provedení konkrétního důkazu

Ve svém dalším zde uvedeném nálezu ve věci žaloby na zaplacení žalované částky si Ústavní soud otázku projednací zásady vykládal již správně.¹⁵⁹

Žalobce, jakožto bývalý zaměstnanec žalované, požadoval odměnu za jím odvedenou práci. Okresní soud žalobci částečně vyhověl, když žalované svým rozsudkem přikázal, aby bývalému zaměstnanci část neproplacené mzdy, na niž nárok považoval za prokázaný, zaplatila, a ohledně zbytku žalobu pro nedostatečné osvědčení požadovaných práv zamítl.

Krajský soud však v odvolacím řízení ohledně proplacení mzdy s prvostupňovým soudem nesouhlasil, předmětnou část rozsudku zrušil a vrátil mu věc k dalšímu řízení. Nebyl toho názoru, že by okresní soud zakládal své rozhodnutí na dostatečném množství podkladů a uložil mu, „*aby se nejasnosti pokusil odstranit buď provedením dalších důkazů, nebo aby rozhodl dle zásad unesení či neunesení důkazního břemene.*“¹⁶⁰ Nad to ho mimo jiné také instruoval k vykonání konkrétních listinných důkazů – smlouvami ostatních zaměstnanců a účetními mzdovými doklady žalované.

Okresní soud jeho instrukcí uposlechl a jal se vyhledávat obdobné pracovní smlouvy – jejich existence se nicméně nepotvrdila. U žalované nepracovali na stejné pozici další zaměstnanci, nešlo tedy porovnat jejich případné smlouvy, ani je vyslechnout jako svědky. Dokazování ovšem na druhou stranu bylo možné doplnit existujícími mzdovými doklady, které prvoinstanční soud dovedly k závěru, „*že již byl žalovaný v plném rozsahu uspokojen*“¹⁶¹, a žalobu z této příčiny zamítl.

Krajský soud pak v roli vyšší instance prvostupňové rozhodnutí potvrdil. Na tom, že okresní soud provedl odvolacím soudem zmíněné důkazy, neshledal nic závadného a podotkl, že ustanovení § 120 OSŘ umožňuje soudu provést i účastníky nenavržené důkazy, pokud jsou potřebné, a že je soud prvního stupně stanoviskem odvolacího soudu podle § 226 OSŘ vázán.

¹⁵⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. II. ÚS 397/06. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 1. 2019].

¹⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2006, sp. zn. 21 Cdo 1392/2005. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 12. 1. 2019].

¹⁶¹ Tamtéž.

Žalobce svůj nesouhlas s rozhodnutím projevil následně v dovolání, ale dovolací soud na jeho argumenty, že odvolací soud postupoval zcela proti zásadám sporného civilního řízení, nedal. Pokyny odvolacího soudu k doplnění důkazního řízení byly dle jeho názoru v pořádku, zato dovolání žalobce neshledal přípustným a proto jej odmítl.

Věc se tak dostala až před Ústavní soud, kde stěžovatel (žalobce) poukázal především na nesprávný postup druhostupňového soudu, „*který uložil soudu prvního stupně provedení dalších důkazů, resp. rozhodnout podle unesení důkazního břemene, což doplnil o konkrétní označení v úvahu přicházejících důkazů, kterými žalovaná prokázala svá tvrzení a dosáhla úspěchu ve sporu.*“¹⁶² Porušil tím dle stěžovatele rovnost účastníků řízení a i ostatní obecné soudy se dopustily pochybení. Dovolací soud neměl připustit, aby „*odvolací soud instruoval právně závazně soud prvního stupně k provedení konkrétních důkazů vybočujících z rámce neúplného apelačního systému.*“¹⁶³ O to víc, když druhostupňovému soudu muselo být známo, že kdyby předmětné důkazy provedl sám, nebyly by z tohoto důvodu přípustné.

Odvolací soud se bránil tím, že pouhým načrtnutím možného dokazování nezvýhodnil žádnou ze stran, protože nevěděl, v jaký závěr dokazování vyústí. Ústavní soud se však postavil za stěžovatele. Zopakoval, že sporná řízení ovládá princip projednací a koncentrace řízení a je tedy na stranách, aby unesly svá důkazní břemena nebo v opačném případě nesly následky jejich neunesení, byly-li o těchto následcích poučeny. Důkazy z vlastní iniciativy může soud přinést v případech, kdy potřeba jejich provedení pro objasnění skutkového stavu vyšla v řízení najevo. To se ovšem nestalo. Bylo na žalované, aby navrhla předmětné listinné důkazy, zejména když o následcích neunesení důkazního břemene byla prvostupňovým soudem předem poučena „*a ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. se vztahuje pouze na dokazování před nalézacím soudem do okamžiku poučení*“¹⁶⁴.

Odvolací soud by snad mohl zasáhnout, kdyby dané důkazy vyšly v řízení najevo a přesto je okresní soud neprovedl. Nemohl tak ale učinit jen proto, že se „*domnívá, že skutkový stav není zjištěn dostatečně, neboť snad mohou existovat i jiné důkazy objasňující skutkový stav, relevantní v projednávané věci. V tomto případě se nadto úvaha odvolacího*

¹⁶² Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 397/06, op. cit.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

*soudu o potřebě provedení konkrétních důkazů jeví jako pouhá spekulace, což dokládá i fakt, že jím doporučený důkaz v podobě obdobných smluv, jako měl žalobce, neexistoval.*¹⁶⁵

4.6. Pátrání po důkazech v činnosti jiných soudů

Ve spojitosti s pátráním po nenavržených důkazech nerozhodoval podle zásad sporného řízení ani druhostupňový soud v Ústí nad Labem ve věci určení, zda jsou žalobci nájemci bytu a členy okresního stavebního bytového družstva.¹⁶⁶

V rozmezí čtyř let uzavřel žalovaný s žalobci dvakrát písemnou dohodu o převodu jejich práv a povinností spojených s členstvím v bytovém družstvu. Po prvním uzavření této dohody převedl členská práva a povinnosti zpátky na žalobce zhruba po roce a půl, po druhém převedení uvedených práv je ovšem zpět nepřevodl a předmětné jednání vyústilo k podání žaloby.

Žalobci argumentovali tím, že svým počínáním při obou dohodách mínili jen zajistit pohledávku žalovaného z půjčky, kterou jim poskytl, a chtěli proto v obou případech zřídit „*dohodou zástavní právo k členskému podílu žalobců v bytovém družstvu.*“¹⁶⁷ Zastíraný záměr ale nešlo tímto způsobem dle prvoinstančního soudu realizovat, a pro obcházení zákona jím tak bylo rozhodnuto o absolutní neplatnosti druhé dohody o převodu práv a povinností – a potažmo i o tom, že jsou žalobci nadále „*členy bytového družstva a společnými nájemci předmětného (družstevního) bytu.*“¹⁶⁸

Zatímco okresní soud žalobě vyhověl, neboť z provedených důkazů vyvodil skrytý záměr žalobců „*členská práva a povinnosti v bytovém družstvu "zastavit a nikoli převést"*“¹⁶⁹, odvolací soud žalobu zamítl. Zopakoval některé z již použitých důkazů a aniž by to účastníci řízení navrhli, doplnil své poznatky o věci provedením listinného důkazu v podobě usnesení jiného okresního soudu, na jehož základě zpochybnil pravdivost třech svědeckých výpovědí dosvědčujících práva žalobců (aniž by svědky sám vyslechl) a obsah výpovědi čtvrté

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2014, sp. zn. I. ÚS 2318/13. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 1. 2019].

¹⁶⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2011, sp. zn. 26 Cdo 4635/2010. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 4. 1. 2019].

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž.

svědkyně si vyložil v rozporu se zjištěními prvostupňového soudu. Podle jeho názoru byla dohoda o převodu členských práv a povinností uzavřena v souladu se zákonem, což ho ve výsledku vedlo k tomu, že členství v bytovém družstvu spolu s nájmem družstevního bytu přisoudil v řízení žalovanému.

Je pravdou, že v souladu se zákonným principem materiálního vedení sporu není odvolací soud vázán skutkovým stavem, jak jej zjistil soud prvního stupně, a může se tedy při splnění jistých podmínek uchýlit k provedení doplňujících důkazů.¹⁷⁰ V tomto případě ale své rozhodnutí opíral o zjištění pocházející z usnesení, jež jako důkaz žádná ze stran nenavrhla, a ačkoliv ohledně svědeckých výpovědí dospěl k jinému závěru než soud prvního stupně, příslušné svědky ani sám opakovaně nevyslechl. Přitom právě jejich výsledkem mohl nejlépe ověřit jejich věrohodnost. Dovolací soud k tomuto dodal, že má-li v jakémkoliv řešeném případě „*odvolací soud jiný názor na věrohodnost výpovědi účastníků nebo svědků než soud prvního stupně, nesmí z toho vyvodit jiný skutkový závěr, než soud prvního stupně (a ani závěr, že tyto výpovědi jsou z hlediska výsledků dokazování irelevantní), jestliže dané důkazy sám neopakoval, popřípadě řízení jinými důkazy sám nedoplnil.*“¹⁷¹ K tomu je pak dále ve vlastní iniciativě omezen tím, že podle § 120 OSŘ jeho důkazy nejen musí vyplývat z obsahu spisu, ale jejich provedení musí být také žádoucí ke zjištění skutkového stavu. Soudní činnost se „*nesmí vyznačovat pátráním po důkazech*“¹⁷².

Pokud proto v rozhodované věci dospěl druhostupňový soud k opačným závěrům nežli soud okresní - tedy, že žalobci převedli svá členská práva platně, v důsledku čehož se žalovaný stal členem bytového družstva a nájemcem předmětného bytu – učinil tak chybně, neboť neopakoval a ani nedoplnil dokazování tak, aby mohl zjištění prvoinstančního soudu tímto způsobem zvrátit. Provedení listinného důkazu usnesením jiného okresního soudu k tomu také nebylo možné použít, protože ho strany nenavrhly, jeho existence z obsahu spisu nevyplývala, a ani se na něj nemohlo vztahovat ustanovení § 121 OSŘ, protože se nejednalo o věc, která by z předchozí činnosti byla známá všem rozhodujícím soudcům.

Odvolací soud své pochybení následně napravil, dokazování zopakoval a na základě provedeného dokazování (tentokrát bez vnášení nenavržených důkazů) opětovně dospěl

¹⁷⁰ Ustanovení § 213 OSŘ.

¹⁷¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Co 4635/2010, op. cit.

¹⁷² Tamtéž.

k závěru, že se žalovaný stal platně členem bytového družstva. Žalobu z této příčiny zamítl a stejný osud vyslovil pro dovolání žalobců i Nejvyšší soud.

Případ se tak dostal až před Ústavní soud, kde stěžovatelé (žalobci) namítali, že druhostupňový soud „*nedostatečně zdůvodnil, proč považoval výpovědi účastníků a jimi navržených svědků za nevěrohodné a naopak proč se přiklonil k výpovědi vedlejšího účastníka*“¹⁷³. Ústavní soud se s názory stěžovatelů však neztotožnil a stížnost odmítl.

4.7. Vyšetřování bez součinnosti účastníka

Nejen soudci se však domnívají, že jsou jejich vyšetřovací aktivity za účelem odhalení materiální pravdy zachovány. Prolomení zásady projednací se ve věci domáhala rovněž účastnice řízení.¹⁷⁴

V řízení žalobkyně usilovala o to, aby jejímu manželovi byla uložena povinnost placení výživného, v čemž jí prvostupňový soud vyhověl. Měl za to, že zákonné požadavky na výživné žalobkyně splnila, a to i přes to, že se jí nepodařilo prokázat fyzické napadení manželem, které bylo podle jejího tvrzení důvodem pro opuštění jejich společné domácnosti. Krajský soud s uvedeným názorem ale nesouhlasil a žalobu zamítl, neboť prokázání fyzického napadení považoval za rozhodné. Žalovaný útok totiž popíral a tvrdil, že od odchodu manželky „*ze společné domácnosti pečuje o jejich společného nezletilého syna, na jehož výživu stěžovatelka ničeho nepřispívá a o jehož výchovu se nestará*“¹⁷⁵ – neprokázalo-li se fyzické napadení, nemohl soud vzhledem k okolnostem usoudit na splnění zákonných podmínek, když by návrh mohl být nemravný.

Proti druhostupňovému rozhodnutí se stěžovatelka (žalobkyně) bránila ústavní stížností, ve které namítala, že odvolací soud „*neprovedl důkaz příslušným policejním spisem, aby zjistil, zda ze strany vedlejšího účastníka došlo k napadení stěžovatelky a zda toto jednání bylo přestupkem, přestože soud může dle výše uvedeného ustanovení provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu.*“¹⁷⁶ Měl ji poučit o skutečnostech potřebných k doplnění

¹⁷³ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2318/13, op. cit.

¹⁷⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2015, sp. zn. I. ÚS 2895/14. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 12. 2018].

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž.

k prokázání požadovaného nároku. Pokud si nebyl jistý ohledně tvrzené věci, měl ji na to také upozornit, jinak způsobil, že pro ni bylo jeho rozhodnutí překvapivé, když došlo k opačnému závěru než u prvního stupně.

Odvolační soud ale zákon neporušil, vyšel-li ze skutkového stavu zjištěného soudem a pouze rozhodl jinak. Stejně jako soud prvního stupně shledal, že se žalobkyni důvod opuštění společné domácnosti nepodařilo prokázat, na rozdíl od něj však tento fakt považoval za rozhodující. Žalobkyně měla možnost se v odvolacím řízení k porušení dobrých mravů vyjádřit a své možnosti také využila. Soud ji k tomu připomněl, že zákonné ustanovení o poučení se rozhodně nepojí s povinností soudu informovat strany o tom, jak přesně bude rozhodovat. „*Takový postup by byl v rozporu se zásadou kontradiktornosti řízení a principem rovnosti stran.*“¹⁷⁷

Co se pak týče námitky, že soud sám měl dokazovat napadení příslušným policejním spisem, aby zjistil, zda nedošlo k napadení, Ústavní soud podotkl, že žalobkyně spis nenavrhla, jeho existence nevyplývá z řízení najevo a soud svým působením nemohl zasáhnout do rovného postavení stran. Ve „*sporném řízení se primárně uplatňuje zásada projednací, kdy tvrzení skutečností a navrhování důkazů je prokazujících je zásadně věci účastníků řízení. Tato zásada nemůže být ve sporném řízení nahrazena zásadou vyšetřovací a soud zde není oprávněn vyhledávat za účastníka řízení důkazy svědčící v jeho prospěch a upřednostňovat tak jednu ze sporných stran (...), pokud by soudy v nyní souzené věci z vlastní iniciativy provedly dokazování příslušným spisem Policie ČR za účelem zjištění, zda (...) skutečně nedošlo k napadení stěžovatelky vedlejším účastníkem, byť tato skutečnost nebyla na základě stěžovatelkou v řízení navržených důkazů prokázána a stěžovatelka dokazování předmětným spisovým materiálem soudu nenavrhla, a dále aktivně zjišťovaly, zda stěžovatelkou tvrzené napadení nebylo posouzeno jako přestupek (byť z vyžádaného spisového materiálu se existence rozhodnutí o přestupku vedlejšího účastníka, jehož by se tento měl vůči stěžovatelce dopustit, nikterak nepodává), pak by tím zcela jednoznačně vybočily ze zásady rovnosti účastníků řízení*“¹⁷⁸. S rozhodnutími obecných soudů proto správně souhlasil.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Tamtéž.

4.8. Shrnutí

Po zhodnocení připravené judikatury lze shrnout, že k úvodem předpokládanému prolamování projednací zásady v rozhodovací činnosti soudů skutečně dochází. Zda je tomu opravdu díky tomu, že právní povědomí značného množství soudců bylo utvářeno a dlouhou dobu ještě formováno uplynulým režimem, nelze s jistotou říct, ačkoliv se domnívám, že zmíněné rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 107/04 tomu nasvědčuje. Z dostupných materiálů ale více mou hypotézu nebylo možné potvrdit, protože jich mnoho nalezeno nebylo.

Jsem toho názoru, že je nedostatek judikátů zapříčiněn tím, že je překračování projednací zásady spíše záležitostí prvoinstančních a druhoinstančních soudů, které na rozdíl od Nejvyššího a Ústavního soudu svá rozhodnutí k volnému nahlédnutí nezveřejňují. Tento předpoklad ostatně již dříve potvrdil civilista Svoboda, když řekl, že se „*vyšší soudy k problematice svévolného vnášení skutečností a důkazů soudem vyjadřují velmi zřídka a prozatím spíše mimochodem*“¹⁷⁹, a ačkoliv už od jeho tvrzení uplynulo pár let, nenalezla jsem v práci důkazu, který by ho k dnešnímu dni vyvracel.

Porušování projednací zásady mi přitom připadá jako nevhodně opomíjené téma. Vždyť právě jejím překračováním dochází k narušování spravedlivého civilního sporného procesu, když soudy nad rámec své zákonem přidělené role řízení dalším vyšetřováním prodlužují a nezřídka prolamují svou nestrannost (a rovnost účastníků před soudem) prováděním účastníky nenavržených důkazů, které v konci svědčí jen jednomu z nich.

Z uvedených důvodů mám za to, že je současná právní úprava ve vztahu k zásadě pojata nešťastně. Široká možnost výkladu ustanovení § 120 odst. 2 OSŘ soudcům jejich postup neulehčuje, naopak – neúmyslně jim dává prostor k narušování principů řízení. Legislativci by se proto do budoucna měli při pracích na občanském soudním řádu více inspirovat okolními zahraničními právními úpravami a převzít do českého řádu jimi osvědčené metody. Přestože jsou sousední státy více nakloněny sociální koncepci zásady projednací, mají dle mého názoru lépe nastavené limity soudní činnosti, ať již potřebou souhlasu účastníků se soudem prováděným důkazem nebo možností se proti prováděným nenavrženým důkazům vyslovit.¹⁸⁰

¹⁷⁹ SVOBODA, *Právní rozhledy* 15/2007, op. cit., str. 562.

¹⁸⁰ Více viz část 3. věnující se interpretaci zásady projednací v současných zahraničních úpravách.

Zastávám názor, že za současného znění bude k překračování hranic projednacího principu v českém prostředí docházet nadále a nelze spoléhat na to, že vyšší soudní instance chybné postupy nižších soudů napraví. Jak je vidět ze zpracované čtvrté části o projednací zásadě v judikatuře českých soudů, tak se zmíněné nedostatky objevují napříč českým soudnictvím.

Nakonec je vhodné připomenout, že soudce má sice v řízení ideálně rozhodovat podle stavu věci, který se v minulosti skutečně odehrál, při hledání objektivní pravdy je nicméně ve svém působení pro zachování podstaty civilního sporného řízení omezen. Nad rámec účastnických návrhů může do řízení svým direktivními aktivitami působit, když taková potřeba vyjde v řízení najevo a současně pro ni musí být podkladu v obsahu spisu. Odborná veřejnost se nad to shoduje, že by k prolamování projednací zásady mělo docházet pouze restriktivně.¹⁸¹ Ačkoliv tedy není hranice soudního působení ani judikaturou pevně nastavena, neměli by k ní soudci přistupovat lehkovážně. Provádějí-li proto účastníky nenavržené důkazy, „*musí být (...)zřejmé, jaká skutečnost má být předmětem dokazování, a existence příslušného důkazu musí vyplývat z dosavadního průběhu řízení. Soud se tak nesmí pustit do vyšetřování věci, vyhledávat možné důkazy a prováděním důkazů bez návrhu ověřovat své vlastní hypotézy skutkového stavu.*“¹⁸²

¹⁸¹ Srov.: HROMADA, Miroslav. § 120. In: SVOBODA a kol., 2017, op. cit., str. 526.

¹⁸² Tamtéž.

Závěr

V soudobé společnosti se jednotlivci pravidelně dostávají do soukromoprávních rozepří, v nichž do protikladu staví své protichůdné zájmy. Nevýjimečně řešení sporů přitom přenechávají k rozřešení civilním soudům, neboť právě ty jsou povolány k ochraně jejich soukromých práv. V řízení se pak spoléhají na to, že jim v něm bude zachováno „*právo na určitou kvalitu procesu, která je zabezpečená řadou institucionálních a procesních záruk.*“¹⁸³

Každý ví, že má právo na spravedlivý proces a na to, aby soud postupoval dle nastolených pravidel. Z jakých složek se ovšem tato skládají, a čím vším je lze narušit, je věc jiná. Mnohé z principů, na nichž civilní řízení stojí, mají kořeny v právních předpisech, jiným však explicitní vyjádření v zákoně chybí. A pokud si jejich existence nejsou účastníci vědomi, nejsou logicky schopni potenciální ohrožení ani detekovat.

Pro sporné civilní řízení platí nastavená konkrétní pravidla, působící jak na práva a povinnosti stran, tak i soudu. I ten má dbát při řešení sporů své přidělené procesní role a nemůže se proto v tomto ohledu připouštět žádná jeho nezákonná libovůle, která by řádný a spravedlivý proces znemožnila či jakkoliv oslabila.¹⁸⁴

Práce pokrývá jeden z nejdůležitějších odvětvových principů civilního řízení, jenž je charakteristický pro řízení sporné – princip projednací, který „*výrazně ovlivňuje praktickou činnost všech subjektů zúčastněných na řízení od podání žaloby až do právní moci konečného soudního rozhodnutí*“¹⁸⁵. A protože bez znalosti minulosti nelze pochopit přítomnost, byla první polovina práce věnována jeho historickému vývoji.

Při shromažďování podkladových materiálů jsem zjistila, že není jiného souhrnného nahlédnutí do dějin této procesní zásady, než prací Macurových, které k tomu nepokrývají zhruba posledních dvacet let jejího vývoje. Práce tak byla z tohoto hlediska pro mě zajímavým a přínosným tématem, které bylo díky útržkovitým informacím místy i obtížněji zpracovatelné.

¹⁸³ REPÍK, Bohumil. *Lidské práva v súdnom konaní*. Bratislava: MANZ, 1999, 256 s. Príručky. ISBN 80-85719-24-X. Str. 35.

¹⁸⁴ PŘIDAL, Ondřej. Pojem právo na spravedlivý proces v civilním řízení. *Právní rozhledy*. 2010, roč. 18, č. 20, s. 731-736. ISSN 1210-6410. Str. 733.

¹⁸⁵ MACUR, *Bulletin advokacie* 1/1997, op. cit., str. 13.

V následující části jsem současnou interpretaci zásady ukotvila postavením do kontrastu se zahraničními úpravami, které v minulosti měly (a stále také mají) na českou úpravu velký vliv. Rozebrána byla podoba zásady v Rakousku a Německu, a pro úplnost také její projevy na Slovensku, které s námi právní řád po desítky let sdílelo.

A v závěru se pak práce zabývala relevantními výklady zásady z justiční praxe, přičemž mě opět překvapilo, že je k dispozici menší množství materiálů, než se kterým jsem zamýšlela pracovat. Věnovala jsem se tedy případům dostupným, kde se soud s otázkou projednací zásady v řízení potýkal, neboť právě jimi lze interpretaci zásady poslední doby nejlépe prezentovat. Vyplývalo z nich, že jsou stále některé názory z řad laické i odborné veřejnosti ovlivněny předchozím vnímáním zásady ve světle pravdy materiální, a není se čemu divit, když byly nejspíše z velké části utvářeny ještě v období socialistického režimu, kde byla role soudu odlišná. Ani podle Kühna není situace překvapivá, neboť *„změnit právní mentalitu vytvořenou v době komunistického režimu je podstatně složitější a dlouhodobější proces než jen nahradit totalitární zákony novými právními předpisy, způsobilými regulovat novou formu společenského uspořádání po pádu komunistických režimů.“*¹⁸⁶

Matoucí snad pro některé může být rozdělení materiální pravdy a materiálního vedení řízení, za kterého má proces stále *„směřovat pokud možno k pravdivému poznání, které jediné může být v principu základem spravedlivého rozhodnutí. Pravdivost poznání je však určována a do jisté míry i limitována pravidly, v jejichž rámci se poznávání skutečnosti děje.“*¹⁸⁷ Ačkoliv se tedy nelze v moderním procesu omezit na čisté pojetí zásady projednací, je při aktivním soudním působení velice nutné hledět na zachování principů spravedlivého procesu, mezi něž se řadí i rovnost stran.

Jak řekl významný český procesualista Macur, *„šetrný a nenásilný přístup soudu k uplatňování protikladných zájmů procesních stran bez jejich přímého donucování k určité procesní činnosti vede k lepším výsledkům v oblasti pravdivého zjišťování rozhodných skutečností než hrubé omezování svobody stran a nadměrné používání mocenských prostředků soudem“.*¹⁸⁸

¹⁸⁶ KÜHN, 2005, op. cit., str. 119.

¹⁸⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 11. 2007, sp. zn. III. ÚS 655/07. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 2. 2019].

¹⁸⁸ MACUR, *Bulletin advokacie* 9/1998, op. cit., str. 15.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použitých odborných knih a monografií

České knihy a monografie

LAVICKÝ, Petr a kol. *Současnost a perspektivy českého civilního procesu: sborník statí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 130 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. ISBN 978-80-210-7686-0.

FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1974, 102 s. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica. Monographia.

JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář: podle stavu k 1. 2. 2016*. Kniha II., § 79–180 občanského soudního řádu. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 528 s. ISBN 978-80-7552-034-0.

KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace: analýza příčin postkomunistické právní krize*. 1. vyd. Praha: Beck, 2005, 201 s. Právní instituty. ISBN 80-7179-429-5.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Moderní civilní proces*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 268 s. Edice Scientia: Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Řada teoretická. Sv. č. 499. ISBN 978-80-210-7601-3.

MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 172 s. Acta Universitatis Brunensis. Iuridica. ISBN 80-210-1161-0.

MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 233 s. Acta Universitatis Brunensis. Iuridica. ISBN 80-210-1628-0.

HOBBS, Thomas, CHOTAŠ Jiří, MASOPUST Zdeněk a Marina BARABAS. *Leviathan aneb látka, forma a moc státu církevního a politického*. Praha: OIKOYMENH, 2009, 513 s. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-106-9. Dostupné také z:

https://www.oikoymenh.cz/images/Hobbes_Obsah.pdf.

BOBEK, Michal, MOLEK Pavel a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, 1007 s. ISBN 978-80-210-4844-7.

OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí* [online]. 20. díl. Praha: J. Otto, 1903, 1089 s. [cit. 3. 9. 2018]. Dostupné z: https://ia802706.us.archive.org/BookReader/BookReaderImages.php?zip=/18/items/ottvslovnknauni13ottogoog/ottvslovnknauni13ottogoog_jp2.zip&file=ottvslovnknauni13ottogoog_jp2/ottvslovnknauni13ottogoog_0802.jp2&scale=8&rotate=0.

SCHELLE, Karel a Ladislav VOJÁČEK. *Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku: sborník příspěvků ke 140. výročí rakousko-uherského vyrovnání*. Ostrava: Key Publishing, 2007, 162 s. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-87071-48-9.

SCHELLEOVÁ, Ilona. *Civilní proces*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 1202 s. ISBN 80-86861-09-0.

STAVINHOVÁ, Jaruška a Petr LAVICKÝ. *Základy civilního procesu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 124 s. Edice učebnic [právnícké fakulty Masarykovy univerzity v Brně]. ISBN 978-80-210-5062-4.

SVOBODA, Karel. *Nové instituty českého civilního procesu*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 239 s. Právní monografie. ISBN 978-80-7357-722-3.

SVOBODA Karel a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, 1627 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-673-9.

ŠTAJGR, František. *Materiální pravda v občanském soudním řízení*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1954. 150 s.

ŠTAJGR, František. *Občanské právo procesní*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964, 419 s. Právnícké edice. Učebnice.

ZOULÍK, František. *Soudy a soudnictví*. Praha: Beck/SEVT, 1995, 268 s. Právo a hospodářství. ISBN 80-7179-005-2.

Zahraniční knihy a monografie

FASCHING, Hans W., KONECNY, Andreas. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. 2. Band/3. Teilband*. 3. vyd. Vídeň: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2015, 1113 s. ISBN 978-3-214-15763-0.

FASCHING, Hans W., KONECNY, Andreas. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. 3. Band/1. Teilband*. 3. vyd. Vídeň: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2016, 1220 s. ISBN 978-3-214-15765-4.

MUSIELAK, Hans-Joachim, VOIT, Wolfgang. *Zivilprozessordnung: ZPO. Kniha XXXIX*. 15. vyd. Mnichov: Verlag Franz Vahlen, 2018, 3359 s. ISBN 978-3-8006-5622-6.

PRÜTTING, Hanns, GEHRLEIN, Markus. *ZPO Kommentar*. 8. vyd. Mnichov: Luchterhand Literaturverlag, 2016. ISBN 978-3-472-08692-5. In: *Deutsches Anwalt Office Premium* [právní informační systém]. HAUFE [cit. 4. 1. 2018].

REPÍK, Bohumil. *Lidské práva v súdnom konaní*. Bratislava: MANZ, 1999, 256 s. Príručky. ISBN 80-85719-24-X.

ŠTEVČEK, Marek a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s. Velké komentáře. ISBN: 978-80-7400-629-6.

2. Seznam použitých odborných článků

GAZDA, Viktor. Míra důkazu a úloha pravděpodobnosti v důkazním právu. *Právní rozhledy*. 2019, roč. 27, č. 3, s. 77-84. ISSN 1210-6410.

JIRSA, Jaromír. Civilní proces po účinnosti souhrnné novely občanského soudního řádu a několik dalších úvah nad jeho perspektivami. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 5, s. 152-163. ISSN 1210-6410.

JIRSA, Jaromír. Perspektivy českého civilního procesu. *Právní rozhledy*. 2008, roč. 16, č. 12, s. 427-434. ISSN 1210-6410.

JIRSA, Jaromír. Proč bychom se souhrnné novely báli? (aneb – existuje řada dobrých důvodů, abychom se na ni těšili). *Bulletin advokacie*. 2009, č. 6, s. 21-27. ISSN 1210-6348.

JIRSA, Jaromír. Souhrnná novela občanského soudního řádu - příležitost ke změně. *Právní rozhledy*. 2009, roč. 17, č. 6, s. 198-208. ISSN 1210-6410.

LAVICKÁ, Petra. Komparativní pohled na materiální vedení řízení s důrazem na vymezení poučovací povinnosti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, č. 2, s. 275-284. ISSN 1210-9126.

MACUR, Josef. Civilní proces a zásada projednací. *Bulletin advokacie*. 1997, č. 1, s. 13-23. ISSN 1210-6348.

MACUR, Josef. Povinnost pravdivosti a její legislativní úprava v civilním soudním řádu. *Právní rozhledy*. 1999, roč. 7, č. 4, s. 172-183. ISSN 1210-6410.

MACUR, Josef. Vyšetřovací důkaz v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*. 2000, roč. 8, č. 2, s. 46-54. ISSN 1210-6410.

MACUR, Josef. Základní teoretické otázky legislativní koncepce civilního procesu. *Bulletin advokacie*. 1998, č. 9, s. 6-17. ISSN 1210-6348.

NYPL, Miroslav. Může nebo musí v civilním sporném řízení provádět soud nenavržené důkazy, jsou-li potřebné ke zjištění skutkového stavu? (§ 120, odst. 3. o.s.ř.). *Právní praxe*. 1994, roč. 42, číslo 3, s. 142-146. ISSN 1211-0825.

PŘIDAL, Ondřej. Pojem právo na spravedlivý proces v civilním řízení. *Právní rozhledy*. 2010, roč. 18, č. 20, s. 731-736. ISSN 1210-6410.

SVOBODA, Karel. Jak donutit soud, aby opravdu dokazoval. *Právní rádce*. 2007, č. 8, s. 19-21. ISSN 1210-4817.

SVOBODA, Karel. Limity aktivního dokazování soudem. Může si soud v civilním řízení dokazovat, co chce?. *Právní rozhledy*. 2007, roč. 15, č. 15, s. 562-565. ISSN 1210-6410.

SVOBODA, Karel. Procesní nedůslednosti soudů ve sporech o vypořádání společného jmění manželů. *Právní fórum*. 2007, roč. 4, č. 7, s. 259-262. ISSN 1214-7966.

WINTEROVÁ, Alena. Civilní proces, Evropa a my. *Právo a zákonnost*. 1990, roč. 38, č. 10, s. 566-574.

WINTEROVÁ, Alena. Hledání pravdy v civilním procesu. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2004, č. 4, s. 81-92. ISSN 0323-0619.

WINTEROVÁ, Alena. Malá úvaha nad civilním procesem. *Právo a zákonnost*. 1992, roč. 40, č. 10, s. 570-579.

WINTEROVÁ, Alena. Nad perspektivami českého civilního procesu. *Právní rozhledy*. 2008, roč. 16, č. 19, s. 706-711. ISSN 1210-6410.

WINTEROVÁ, Alena. Nové pohledy na civilní proces (Soukromé spory projednávat nebo vyšetřovat?). *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2004, č. 4, s. 27-32. ISSN 0323-0619.

3. Seznam použitých elektronických příspěvků

DOBROVOLNÁ, Eva, Bohumil DVOŘÁK, Petr LAVICKÝ, Zdeněk PULKRÁBEK a Alena WINTEROVÁ. *Věcný záměr nového civilního řádu soudního* [online]. Praha, Ministerstvo spravedlnosti, 2017. 293 s. [cit. 30. 11. 2018]. Dostupné z: https://crs.justice.cz/wp-content/uploads/2017/11/vecny_zamer_final.pdf.

ŠTEVČEK, Marek a kol. *Návrh legislatívneho zámeru rekonštrukcie civilného práva procesného* [online]. Bratislava, Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, 2013 [cit. 30. 12. 2018]. Dostupné z: <http://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Stranky/Nase-sluzby/Nase-projekty/Obciansky-sudny-poriadok/Uvod/Návrh%20legislat%C3%ADvneho%20zámeru%20rekonštrukcie%20civilného%20práva%20procesného.pdf>.

Parlament České republiky, Kancelář Poslanecké sněmovny: *Předpis 99/1963 Sb.* [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1963&cz=99>.

4. Seznam použitých předpisů

České předpisy

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb. ze dne 9. ledna 1991, kterým se kterým se uvozuje LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 2. 2019].

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960, Ústava Československé socialistické republiky [online]. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1960, ročník 1960, částka 40, číslo 100, s. 289-309 [cit. 20. 12. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=990>.

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. z. a n. ze dne 9. května 1948, Ústava Československé republiky [online]. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1948, ročník 1948, částka 52, číslo 150, s. 1081-1110 [cit. 14. 12. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=332>

Zákon č. 292/2013 Sb. ze dne 12. září 2013 o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 29. 8. 2018].

Zákon č. 7/2009 Sb. ze dne 11. prosince 2008, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14. 8. 2018].

Zákon č. 30/2000 Sb. ze dne 12. ledna 2000, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 10. 2018].

Zákon č. 171/1993 Sb. ze dne 20. května 1993, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád [online]. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra, 1993, ročník 1993, částka 44, číslo 171, s. 886-889 [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2688>.

Zákon č. 519/1991 Sb. ze dne 5. listopadu 1991, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád [online]. In: *Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní Republiky*. Praha: Federální ministerstvo vnitra, 1991, ročník 1991, částka 99, číslo 519, s. 2570-2604 [cit. 18. 8. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2511>.

Zákon č. 99/1963 Sb. ze dne 17. prosince 1963, občanský soudní řád [online]. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1963, ročník 1963, částka 56, číslo 99, s. 383-428 [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1235>.

Zákon č. 68/1952 Sb. ze dne 30. října 1952, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád [online]. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1952, ročník 1952, částka 35, číslo 68, s. 309-316 [cit. 14. 12. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=648>.

Zákon č. 142/1950 Sb. ze dne 25. října 1950, o řízení ve věcech občanskoprávních [online]. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1950, ročník 1950, částka 60, číslo 142, s. 544-627 [cit. 14. 12. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=541>.

Zákon č. 319/1948 Sb. ze dne 22. prosince 1948, o zlidovění soudnictví [online]. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1948, ročník 1948, částka 109, číslo 319, s. 1081-1110 [cit. 14. 12. 2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=389>.

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. ze dne 28. října 1918, zřízení samostatného státu československého [online]. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého* [online]. Praha: Místodržitelská knihtiskárna, 1918, ročník 1918, částka II., číslo 11 [cit. 18. 11. 2018]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1918/002-1918.pdf>.

Zákon č. 113/1895 Ř. z. ze dne 1. srpna 1895, o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní) ve znění předpisů jej měnících a doplňujících do dne 31. 12. 1947 [online]. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjyhe2v6mjrgmxhazrrfuya>.

Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (84) 5 ze dne 28. 2. 1984, o zásadách civilního procesu stvořených pro lepší fungování justice [online]. In: *Council of Europe* [informační portál]. Komise pro právní spolupráci Rady Evropy. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804e19b1>.

Zahraniční předpisy

RAKOUSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 111/2003 BGBl. I., Bundesgesetz über das gerichtliche Verfahren in Rechtsangelegenheiten außer Streitsachen (Außerstreitgesetz – AußStrG) [online]. In: *RIS* [právní informační systém]. Bundesministerium für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort [cit. 20. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20003047>.

RAKOUSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 113/1895 RGBl., Gesetz über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Zivilprozessordnung – ZPO) [online]. In: *RIS* [právní informační systém]. Bundesministerium für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort [cit. 20. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001699>.

SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 160/2015 Z. z. ze dne 21. května 2015, civilný sporový poriadok, verzia predpisu účinná od 12. 12. 2018. In: *Slov-Lex* [právní informační systém]. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky [cit. 30. 12. 2018].

SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 161/2015 Z. z. ze dne 21. května 2015, civilný mimosporový poriadok, verzia predpisu účinná od 1. 7. 2016. In: *Slov-Lex* [právní informační systém]. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky [cit. 30. 12. 2018].

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO. Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 12. Juli 2018 (BGBl. I S. 1151) geändert worden ist [online]. In: *Gesetze im Internet* [právní informační systém]. Bundesamt für Justiz [cit. 20. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/BJNR005330950.html#BJNR005330950BJNG000032301>.

5. Seznam použitých důvodových zpráv

Důvodová zpráva k zákonu č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony [online]. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mrzgnpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony [online]. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 11. 9. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6n27mr5a>.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 171/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád [online]. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 14. 8. 2018]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=oz5f6mjzhezv6mjxgfpwi6q>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 12. 2018].

Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád). Praha: Státní tiskárna v Praze, 1950. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm.

Důvodová zpráva k zákonu č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 12. 2018].

6. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2017, sp. zn. IV. ÚS 216/16. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 29. 1. 2019].

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 385/15. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 29. 11. 2018].

Nález Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. II. ÚS 397/06. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 1. 2019].

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2004, sp. zn. III. ÚS 107/04. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 21. 2. 2019].

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 3. 2001, sp. zn. III. ÚS 138/2000. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2. 1. 2019].

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 1. 1997, sp. zn. II. ÚS 127/96 [online]. In: *NALUS* [právní informační systém]. Ústavní soud [cit. 27. 8. 2018]. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=28353&pos=1&cnt=1&typ=result>.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2015, sp. zn. I. ÚS 2895/14. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 12. 2018].

Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2014, sp. zn. I. ÚS 2318/13. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 4. 1. 2019].

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 9. 12. 2010, sp. zn. II. ÚS 3384/10 [online]. In: *NALUS* [právní informační systém]. Ústavní soud [cit. 27. 9. 2018]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-3384-10>.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 6. 2010, sp. zn. III. ÚS 1336/10. In: Beck-online [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 6. 1. 2019].

Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 11. 2007, sp. zn. III. ÚS 655/07. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 2. 2019].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2016, sp. zn. 22 Cdo 4461/2015. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 2. 2019].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 22 Co 5265/2009. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 4. 1. 2019].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2011, sp. zn. 26 Co 4635/2010. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 4. 1. 2019].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4841/2007. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 2. 2019].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1885/2008. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 1. 2. 2019].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 11. 2005, sp. zn. 29 Odo 1014/2003, In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 29. 1. 2019].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 12. 1927, sp. zn. Rv I 654/27. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 14. 8. 2018].

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2012, sp. zn. 28 Cdo 3481/2012. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 12. 1. 2019].

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 4. 2006, sp. zn. 21 Cdo 1392/2005. In: *Beck-online* [právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 12. 1. 2019].

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 4. 7. 2007, sp. zn. 6 Co 1355/2008. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 2. 1. 2019].

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 25. 8. 2009, sp. zn. 507/2009. In: SVOBODA, Karel. *Nové instituty českého civilního procesu*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Právní monografie. 239 s. ISBN 978-80-7357-722-3. s. 208.

7. Ostatní použité prameny

LAVICKÝ, Petr. Úvod do studia civilního procesu [prezentace z přednášky]. In: *Informační systém Masarykovy univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. [cit. 27. 11. 2018]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1422/podzim2011/BJ301K/um/Uvod_do_studia_civilniho_prava_pr_ocesniho_a_civilniho_procesu_2011_VYJU.pdf.

Dokazování v sporném civilním řízení se zaměřením na zásadu projednací

Abstrakt

Cílem diplomové práce bylo poskytnout ucelený přehled o interpretaci stěžejní zásady civilního sporného procesu – zásady projednací, podle které se řídí činnost procesních subjektů v rámci dokazování.

Pod jejím vedením soudy zjišťují skutkový stav v rozsahu tvrzeném účastníky, neboť právě oni mají ve sporném řízení rozhodující úlohu. Rozvíjejí soudní řízení vzájemnými kontradiktorními aktivitami a nesou odpovědnost za zjištění skutkového stavu, neboť zrovna je ve sporu tíží procesní břemena tvrzení a dokazování. Soud má v civilním sporném řízení především objektivně a nestranně rozhodnout na základě jimi shromážděného důkazního materiálu. Nejsou-li strany v procesu patřičně aktivní, vystavují se riziku neúspěšného výsledku vedeného sporu.

Projednací zásada je ovšem zákonem a procesními principy modifikována. Jsou proto připouštěny výjimky, na základě kterých může soud svým působením do fáze dokazování zasáhnout. Zákon mu to umožňuje na základě dvou kumulativně spojených podmínek – důkaz musí být ke zjištění skutkového stavu potřebný a musí pro něj být podkladu v obsahu spisu. Ze zákonného znění tedy vyplývá, že míra soudního působení není zcela pevně stanovena, a soudcům je dána příležitost k jejich vlastnímu výkladu ustanovení, což v praxi činí a může do budoucna činit potíže.

V první polovině se práce zabývala dějinným vývojem projednací zásady, ve kterém úvodem byly představeny její koncepce a následovalo rozebrání změn jejího pojetí od vzniku Československa až do dnešních dní. Další část se pak věnovala projednací zásadě v zahraničních úpravách, kdy byl pro jeho historický význam využit civilní procesní řád rakouský, německý a slovenský. A pokračující část pak obsahuje už znázornění projednací zásady v judikatuře českých soudů, přičemž je zakončena krátkým shrnutím, které o problematice projednací zásady v rozhodovací činnosti soudů pojednává.

Klíčová slova: projednací zásada, zásady sporného řízení, dokazování, břemeno dokazování

Evidence in civil contentious proceedings with regard to the accusatorial principle

Abstract

The goal of this master's thesis is to provide a comprehensive overview of the fundamental principle of civil contentious proceedings – the accusatorial principle, according to which the activities of process subjects are guided in the context of evidence.

Under this principle, Czech courts look for facts to the extent claimed by parties because they have a decisive role in contentious proceedings. The parties to the proceedings develop the legal proceeding through their mutual adversarial activities and are responsible for establishing the facts, as the burden of proof and the burden of persuasion lays on them. The court has to make an objective and impartial decision on the basis of the gathered evidence in the civil litigation. If neither party is sufficiently active, they are at risk of an unsuccessful outcome of the litigation.

However, the accusatorial principle is modified by law and other procedural principles. Exceptions are therefore allowed, and on their basis the court may intervene and provide their own additional evidence. The law allows it on the basis of two cumulative conditions – evidence must be necessary for establishing the facts and the basis for the taking evidence must be in the file. The legal wording therefore shows that the level of judicial activity is not specifically limited, and judges are given an opportunity to come up with their own interpretation of the provision, which causes and may further cause difficulties in the Czech judicial practice.

In its first half, the thesis dealt with the historical development of the accusatorial principle, main historical concepts of this principle were introduced and a presentation of their changes from the beginning of Czechoslovakia to the present day followed. Another part was devoted to an analysis of the accusatorial principle in foreign regulations, where the civil procedural rules of Austria, Germany and Slovakia were used due to their historical significance. The final part contains an illustration of the accusatorial principle in case law, ending with a brief summary which discusses the issue of the accusatorial principle in the decision-making activities of Czech courts.

Key words: accusatorial principle, principles of civil proceedings dealing with contentious cases, evidence proceedings, burden of proof